

Imants Lieģis

**BENILUKSS –
SADARBĪBAS PARAUGS
BALTIJAS VALSTĪM**

Latvijas Ārpolitikas institūts
Rīga – 1997

UDK 327 (471)

Li 204

Grāmata izdota ar Nīderlandes vēstniecības Rīgā,
kā arī a/s "Diena" finansiālu atbalstu.

Lieģis I. Benilukss – sadarbības paraugs Baltijas valstīm.
– Rīga: Latvijas Ārpolitikas institūts, 1997. – 84. lpp.

Redaktore *Zaiga Dūka*
Mākslinieks *Ilmārs Blumbergs*

ISBN 9984 – 583 – 06 – 6 © Latvijas Ārpolitikas institūts, 1997

*Darbs veltīts sievai Ingridai, kā arī meitām
Lidijai un Astrīdai cerībā, ka Beniluksa un
Baltijas valstu sadarbība joprojām būs
nozīmīga laikā, kad meitas sasniegs tādu
vecumu, lai spētu to novērtēt.*

AUTORA PRIEKŠVĀRDS

Šis darbs tapis vairāku apstākļu sakrītības dēļ. Pirmkārt, tikšanās ar Latvijas Ārpolitikas institūta direktoru Ati Lejiņu Stokholmā, kad radās iecere rakstīt grāmatu par Beniluksa valstīm. Otrkārt, apstiprinājums darbā par Latvijas ārkārtojo un pilnvaroto vēstnieku Beniluksa valstīs mani mudināja realizēt šo ieceri. Treškārt, atrašanās darbā Latvijas Ārlietu ministrijā Rīgā no 1997. gada janvāra līdz aprīlim, lai sagatavotos jaunajam amatam, kad man radās iespēja iegūt informāciju par gaidāmo darbības lauku, ko varēju tālāk izmantot, rakstot šo brošūru.

Pamatvilcienos darbs pabeigts rakstīt 1997. gada aprīlī.

Pateicos Ārlietu ministrijas vadībai un kolēģiem – Rietumeiropas nodaļā, Baltijas un Ziemeļvalstu nodaļā un Drošības politikas nodaļā – par praktisko palīdzību un atbalstu. Īpaša pateicība Evelīnai Melbārzdai par darba pacietīgo izskatīšanu, kā arī Guntai Pastorei un Kalvim Vitoliņam.

Par atbalstu šī darba izdošanā pateicos Latvijas Ārpolitikas institūtam.

SATURS

SATURS	5
IEVADS	7
I. PAR BENILUKSA VALSTĪM UN BALTIJAS VALSTĪM	11
BEĻĢIJAS KARALISTE	11
LUKSEMBURGAS LIELHERCOGISTE	13
NĪDERLANDES KARALISTE	15
<i>SALĪDZINĀJUMI AR BALTIJAS VALSTĪM</i>	17
II. SADARBĪBAS PIRMSĀKUMI	21
VĒSTURISKAIS IEVADS	21
LUKSEMBURGAS VIENOŠANĀS AR BEĻĢIJU NOTIKUMI LONDONĀ OTRĀ PASAULES KARA LAIKĀ	21
<i>BALTIJAS VALSTU PIEREDZE</i>	22
23	
III. BENILUKSA VALSTU SAVSTARPĒJĀ INTEGRĀCIJA	26
A. POLITISKĀ INTEGRĀCIJA	26
1. BENILUKSA INSTITŪCIJAS	27
Ievads	27
Ministru komiteja	28
Ekonomiskās savienības padome	29
Komitejas	29
Ģenerālsekretariāts	30
Konsultatīvās padomes	30
Starpparlamentārā konsultatīvā padome	30
Ekonomiskā un sociālo lietu konsultatīvā padome	31
Beniluksa valstu tiesa	31
<i>SALĪDZINĀJUMI AR BALTIJAS VALSTU INSTITŪCIJĀM</i>	32
	5

2. SASKAŅOŠANAS POLITIKA	36
Beniluksa valstīs	36
Pārrobežu apgabali	37
BALTIJAS VALSTĪS	38
3. INTEGRĀCIJA EIROPAS SAVIENĪBAS	
IETVAROS	39
Vispārīgi	39
Šengenas līgums	44
4. AIZSARDZĪBAS UN DROŠĪBAS POLITIKA	48
B. EKONOMISKĀ INTEGRĀCIJA	53
1. DEFINĪCIJAS UN SKAIDROJUMI	53
2. BENILUKSA VALSTU SAVSTARPĒJĀ	
ATTĪSTĪBA	56
Muitas savienība	56
Kopīgais tirgus	58
Kopīgā tirdzniecības politika	58
Maksājumi trešajām valstīm	58
Ražošanas līdzekļi	59
Ekonomiskā savienība	59
Cilvēku kustības brīvība	60
Preču kustības brīvība	60
Kapitāla kustības brīvība	60
Pakalpojumu kustības brīvība	61
BENILUKSA VALSTU EKONOMISKĀ	
INTEGRĀCIJA – PARAUGS BALTIJAS	
VALSTĪM	62
IV. BENILUKSA UN BALTIJAS VALSTU	
SADARBĪBA	67
SECINĀJUMI	70
ATSAUCES	78
BIBLIOGRĀFIJA	81

IEVADS

"Vienalga, kas ir iedvesma, tā dzimst no nepārtrauktā "Es nezinu"".

Viļava Šimborska (Priekšlasījums Nobeļa prēmijas piešķiršanā, 1996.g.)

Pēc otrā pasaules kara sagrautajā Eiropā tās valstis, kuras bija saglabājušas savu brīvību, sāka meklēt jaunas sadarbības iespējas. Šo norisi ietekmēja gan kara sekas, gan "aukstā kara" iestāšanās. Piemēram, ekonomiskās sadarbības jomā politiskais dzinējspēks Eiropas Ogļu un tērauda kopienas (šodienas Eiropas Savienības) izveidošanai 1952.gadā bija nepieciešamība apvienot Vācijas un Francijas intereses tādējādi, lai atkārtoti neizceltos karš starp šīm valstīm. Drošības jomā sadarbības galvenais mērķis toreizējās Briseles līguma organizācijas dibināšanai 1948.gadā bija sagatavoties aizsardzībai pret padomju agresiju.

Bija dažāda veida sadarbības meklējumi. Tie bija ne tikai starp vairākām valstīm – jau minētās organizācijas dibināja attiecīgi sešas un piecas valstis –, bet arī dažu valstu starpā. Var pieminēt Francijas un Apvienotās Karalistes parakstīto Dankērkas (Dunkirk) līgumu 1947.gadā, kas ietvēra sadarbību ekonomiskajā un aizsardzības jomā.

Šīs brošūras mērķis ir aplūkot sadarbību starp trim mazām Eiropas valstīm – Beļģiju, Nīderlandi un Luksemburgu –, lai noskaidrotu, cik lielā mērā šāds sadarbības paraugs varētu patlaban būt noderīgs Baltijas valstīm.

Beniluksa valstīs bija to valstu vidū, kas dibināja divas svarīgas organizācijas – NATO un Eiropas Ogļu un tērauda kopieni. NATO kā aizsardzības organizācija palīdzēja nodrošināt mieru Vakarei-

ropā 20. gadsimta otrajā pusē. Ar ASV militāro iesaistīšanos Eiropā Padomju Savienības iespējamā izplešanās tika apturēta.

Vairākums no komunistiskā bloka atbrīvojušās Eiropas valstīs, tajā skaitā Baltijas valstīs, šodien savas drošības nostiprināšanos saista ar iestāšanos NATO. Šīs grupas valstu vēlme iestāties Eiropas Savienībā (turpmāk tekstā ES) tām palīdzētu iegūt lielāku drošību, – bet ne formālās drošības garantiju, ko dod NATO, – un nostiprināt demokrātiju un tīrus ekonomiku.

Kā zināms, Latvijas ārpolitikas galvenais mērķis ir iestāšanās Eiropas Savienībā un NATO, lai nodrošinātu nesen atgūtās neatkarības un valsts suverenitātes pastāvīgumu. Ņemot vērā, ka Beniluksa valstis ir bijušas klāt NATO un ES dibināšanā un ka Baltijas valstis vēlas iekļūt abās šajās organizācijās, ar Beniluksa valstu sadarbības paraugu varētu piedāvāt ja ne noderīgus, tad vismaz interesantus salīdzinājumus.

Jau 1944. gadā, pirms kara beigām, Beniluksa valstu valdības vienotās par ciešāku ekonomisko sadarbību. Atrodoties trimdā Londonā, valdības parakstīja Konvenciju par muitas savienību. Līdz ar to iezīmējās visciešākās ekonomiskās sadarbības politikas sākums triju valstu starpā. Šeit jāuzsver vārds "sadarbība", jo Beniluksa valstis nenodibināja organizāciju, bet drīzāk meklēja veidu, kā labāk savstarpēji sadarboties. Visi labi apzinājās, ka sadarbība bija katras šīs mazās valsts interesēs.

Tajā pašā laikā atziņa, ka vairāk varētu sasniegt apvienojoties un sadarbojoties, nevis paliekot vieniem, bija nozīmīgs apsvērumus Eiropas Savienības attīstības gaitā. D.M.Harisons savā grāmatā *"The Organisation of Europe"*, kur šis temats tiek detalizēti izklāstīts, raksta :

"...tie, kas piedalās, sagaida, ka iegūs lielākus labumus, salīdzinājumā ar to, ko viņi atdotu, zaudējot neatkarību."

Šādu apgalvojumu, protams, var vienlīdz attiecināt gan uz Eiropas Savienības un Beniluksa valstīm, gan uz Baltijas valstīm. Jā-

atzīmē, ka vārds "zaudējot neatkarību" nav jāsaprot tādā nozīmē, kā to Baltijas valstis izjuta 1940. gadā. Pirmkārt, vardarbīgi zaudējot savu valstisko neatkarību, Baltijas valstis nekāds "labums" okupācijas gados neieguva. Otrkārt, šajā brošūrā un arī Harisona grāmatā varētu būt runāts vienīgi par valsts brīvprātīgu atdošanu dažās jomās. Tātad vārds "neatkarība" ir lietots nosacīti.

Kad radās vārds "Benilukss"? Nav grūti uzminēt, no kā izveidojās vārds "Benilukss" salikums, lai gan latviski precīzāk būtu lietot nosaukumu "Benilukss", t. i., no triju valstu – Beļģija, Nīderlande, Luksemburga – pirmajiem burtiem. Angļu un franču variants šim nosaukumam ir *"Benelux"*.

To pirmoreiz izdomāja beļģu ekonomists F.M. Aspelāgs (Aspelagh). Viņš pēc kara gados strādāja par Beļģijas korespondentu angļu žurnālā *"The Economist"*, kad viņu lūdza uzrakstīt par vienošanos Londonā, kuras rezultātā izveidošoties muitas savienība starp Beļģiju, Luksemburgu un Nīderlandi. Piemērojoties žurnāla koncentrētajam stilam, korespondentam bija jāizsaka idejas un domas maksimāli īsi. Viņam bija uzdots rakstīt par Londonā panākto vienošanos starp šīm trijām valstīm, kas bija izraisījusi lielu interesi žurnāla redkolēģijā un lasītājos. Korespondents ātri saprata, ka nevarēs atkārtot visu triju valstu pilnus nosaukumus, bet būs jāizdomā kāds pilnīgi jauns vārds. Sākumā viņam radās doma par vārdu "Nibelukss", kas to tomēr ne visai apmierināja. Tad, mainot valstu nosaukumu pirmos burtus, izveidojās vārds "Benilukss", par kura labskanīgumu viņš tāpat nebija īsti pārliecināts. Lai gan bija šādas šaubas, viņš tomēr uzdrošinājās to izmantot.

Tādējādi vārds pirmoreiz parādījās žurnāla *"The Economist"* 1947. gada 6. augusta numurā. Kopš tās reizes jēdziens "Benilukss" ir kļuvis plaši pazīstams.²

Autors nevēlas, lai šo darbu uzskatītu par visaptverošu pārskatu par iepriekš minēto tematu. Tas drīzāk ir iecerēts kā neliels ieskats, kas varētu veicināt plašāku pētīšanu vai arī rosināt tālākas

diskusijas par Latvijas sadarbību ar Igauniju un Lietuvu, skatoties uz Beniluksa valstu pieredzi.

Rakstot brošūru, autoram nepārtraukti bija jākonstatē, ka brošūras ievadā citētie poļu dzejnieces vārdi par "nezināšanu" lielā mērā attiecas arī uz pašu autoru. Šī nezināšana bija galvenais dzinulis un iedvesma brošūras tapšanai. Savukārt, autora lielākais gandarījums būtu, ja arī lasītājs aizpildītu kādu nezināšanas robu, izlasot šīs lappuses.

I. PAR BENILUKSA VALSTĪM UN BALTIJAS VALSTĪM

Tāpat kā Baltijas valstīm, arī Beniluksa valstīm katrai ir savas īpatnības un raksturs. Tādējādi vispirms derētu nedaudz iepazīties ar katru valsti atsevišķi.

BEIĻĢIJAS KARALISTE

Beļģija kā neatkarīga valsts tika nodibināta 1830. gadā pēc atdalīšanās no Nīderlandes Apvienotās Karalistes. Valsts teritorija ir 30,5 tūkstoši kvadrāt kilometru, bet iedzīvotāju skaits ir ap 10 miljoniem. Valsts galvenā īpatnība ir iedzīvotāju sadalījums vairākās daļās. Beļģija ir divkopieni, varētu pat teikt trīskopieni, valsts, kuru apdzīvo flāmi (ap 55%), valoņi (ap 33%) un nedaudz vāciešu – apmēram 600 000 cilvēku (6%). Citas tautības ir 6%. Vairākums Beļģijas iedzīvotāju ir katoļi pēc ticības.

Valoņi runā franciski, bet flāmiem ir pašiem sava flāmu valoda. Valodu kopienām ir šāds sadalījums:

- *flāmu valodā* runā Flandrijā – 55% valsts iedzīvotāju;
- *franču valodā* runā Valonijā – 39% valsts iedzīvotāju;
- *vācu valodā* runā 6% valsts iedzīvotāju.

Pēc ģeogrāfiskā sadalījuma Flandrija atrodas ziemeļos un Valonija dienvidos, bet divvalodīgo Briseli no visām pusēm aptver Flandrija.

Valsts sadalījuma cēloņi meklējami dziļā pagātnē, kad pirms diviem tūkstošiem gadu Cēzara lafīņu kultūra pārņēma dienvidu beļģu apgabalu, bet ziemeļu ciltis paguva apturēt romiešu ietekmi.

Gadsimtu tecējumā flāmi sāka arvien vairāk neieredzēt franciski runājošo valdošo eliti, lai gan tagad Flandrija ir valsts bagātākā daļa ar stiprāku ekonomiju.

Pat šodien šīs nesaskaņas nav izzudušas, jo politisko dzīvi nosaka nemitīgā līdzsvarošana starp lingvistisko – flāmu un franču – sadalījumu. Valoņiem un flāmiem ir savas atsevišķas politiskās partijas pat tad, ja ideoloģiski tām ir tādi paši mērķi. Pēc vairākām Satversmes reformām – 1980.gadā, 1988.gadā un visbeidzot 1993.gadā – parlaments nolēma pārveidot Beļģiju par federālu valsti. Nacionālā valdība paturēja atbildību par ārpolitiku, aizsardzību, tieslietām, iekšlietām, nodokļiem un sociālo nodrošināšanu. Visas pārējās jomas pārgāja trīs apgabalu – Flandrijas, Valonijas un Briseles – pakļautībā, ko ietekmēja valsts valodu grupas. Katram apgabalam ir savs tieši ievēlēts parlaments ar diezgan lielu autonomiju.

Beļģijas "federalizācija" nozīmē, ka bez nacionālās valdības pastāv četru līmeņu zemākas valdības. Tās ir **kopienu, reģionu (apgabalu), provinču un komūnu** valdības.

Kopienas ir četras – **flāmu, frankofonu, Briseles un vācofonu**. Katrai kopienai ir savs parlaments jeb asambleja, kas ievēl savu valdību.

Apgabali (jeb **reģioni**), kā jau iepriekš tika minēts, ir **Flandrija, Valonija un Brisele**. Tiem arī ir savi parlamentāri (jeb asamblejas) un valdības.

Visbeidzot Beļģijā ir **desmit provinces un 589 komūnas**.

Reformu rezultātā apgabalu valdības ir palielinājušas savu varu uz nacionālās un kopienas valdības rēķina. Flāmi ir pat apvienojuši savas kopienas un apgabala valdības, lai izveidotu arvien stiprāku Flandrijas valdību. Turpretī frankofonu kopienas asambleja un valdība pamazām zaudē cīņu par varu Valonijas un Briseles apgabalu valdību labā.³

Lai gan ir šādi sarežģījumi pašos valsts pamatos, Beļģijā ir to valstu vidū, kurām raksturīga parlamentārā demokrātija un kon-

stitucionālā monarhija. Monarha loma pēc kara gados ir izcēlusies ar savu spēju apvienot flāmu un valoņu iedzīvotājus. Īstenībā vienīgā kopīgā institūcija visiem valsts iedzīvotājiem ir karaliskā ģimene. Abas tautas dziļi sēroja par iepriekšējā karaļa Boduēna (Baudouin) nāvi 1993.gadā, jo savas valdīšanas laikā kopš 1950.gada viņš bija ieguvis lielu popularitāti iedzīvotāju vidū. Troni mantoja viņa jaunākais brālis Alberts.

Šodien Beļģija atrodas neapspaužamā stāvoklī. Karalis Alberts savā 1996. gada Ziemassvētku uzrunā tautai pievērsa uzmanību valsts iekšējai krīzei, kas 1996.gadā parādījās atklātībā ar tā saucamo pedofīlu skandālu un dažāda veida korupcijas atklāšanu valdības aparātā.

"Mēs vēlamies, lai visi tie, kas strādā valsts dienestā atbildīgos posteņos, identificētu sevi ar iedzīvotājiem un uzskatītu sevi par tautas kalpiem," teica karalis.⁴

Ir vēl viens citāts, kas ļoti trāpīgi raksturo šodienas Beļģiju, proti:

"Beļģija gan esot veca tradīciju, kārtības un nosvērtības zeme, bet apzinīgi pilsoņi .. esot pārliecināti", ka "tālāk tā vairs nevar iet", ka "laikmeta lielo problēmu atrisināšanu nevar panākt ar lāpīšanu vien un jāķeras pie nopietnām reformām."

Šis citāts ir ņemts no 1934.gada 22.oktobra Latvijas sūtņa Beļģijā Jāņa Lazdiņa dienesta ziņojuma, kas acimredzot ir izturējies laika pārbaudī.⁵

Līdz ar to nebūtu pārspīlējums apgalvot, ka 1997. gadā valsts pārdzīvo morālo krīzi, un pastāv sabiedrība, kas ir dziļi sašķelta starp divām tautībām – valoņiem un flāmiem.

LUKSEMBURGAS LIELHERCOGISTE

Luksemburgas Hercogiste – toreiz valstij vēl nebija "lielhercogistes" statuss – tika dibināta 1354. gadā, bet, tāpat kā tagadējā

Beļģijas teritorija, laika griežos nonāca Burgundijas hercogu, Spānijas Habsburgu, Austrijas Habsburgu un Francijas pakļautībā. 19. gadsimta sākumā (1815.g.) Luksemburga ieguva Lielhercogistes statusu kā Nīderlandes Karalistes sastāvdaļa. Piecpadsmit gadus vēlāk, nodibinoties Beļģijai, tā sev piesavinājās daļu Luksemburgas teritorijas. Pārējā Luksemburgas teritorija palika Nīderlandes pakļautībā līdz 1890. gadam.

Luksemburgas Lielhercogiste ir Eiropas Savienības mazākā daļībvalsts. Iedzīvotāju skaits ir ap 390 000 un valsts teritorija ir 2,5 tūkstoši kvadrātkilometru. Gandrīz visi iedzīvotāji pēc ticības ir katoļi. Oficiālā valsts valoda ir luksemburģiešu (Letzeburgish) valoda, bet arī vācu un franču valoda tiek plaši lietota. Franču un vācu valoda ir oficiālās valodas rakstiskām vajadzībām, turklāt franču valoda ir arī administratīvā valoda.

Lielhercogam kā valsts galvai pieder izpildvara. Viņš to izmanto ar paša ieceltās Ministru padomes starpniecību, ko vada ministru prezidents. Likumdošanas vara pieder sešdesmit Deputātu palātas locekļiem, kuru ievēl uz pieciem gadiem tiešās proporcionālās vēlēšanās. Daļēji likumdošanas vara pieder arī lielhercoga ieceltajai Valsts padomei, kurā ir 21 loceklis.

Līdztekus sadarbībai Beniluksa valstu savienībā Luksemburgai ir izveidojusies vēl ciešāka papildu ekonomiska savienība ar Beļģiju. Pamati šai papildu savienībai tika likti jau 1921.gadā, tādēļ ar Beļģiju ir izveidojusies valūtu saskapošana, kopīga Centrālā banka un integrēti ārzemju tirdzniecības un maksājumu bilances konti. Luksemburga ir svarīgs finansu centrs visā Eiropā.

Kaut gan Luksemburga ir maza valsts, tai arī ir iespēja ietekmēt politisko notikumu gaitu. Piemēram, ES Komisijas vadītājs patlaban ir luksemburģietis Žaks Santērs un, sākot ar 1997.gada jūliju, Luksemburga pārņēms ES prezidentūru, ko iepriekšējo reizi sekmīgi vadīja 1991. gadā.

NĪDERLANDES KARALISTE

Burtiskā tulkojumā vārds "Nīderlande" nozīmē "zemā zeme". Vārds "Holande", kas bieži tiek lietots "Nīderlandes" vietā, ir vēsturisks nosaukums divām (Ziemeļholandes un Dienvidholandes) provincēm. Turpmāk tekstā tiks izmantoti abi vārdi – Holande (arī attiecībā uz mūsdienām) un Nīderlande -, lai aprakstītu valsti, kurai oficiālais nosaukums ir "Nīderlandes Karaliste". Autora uzvertē abi šie nosaukumi ir identiski.

Kaut gan Nīderlandei ir maza teritorija – 37,9 tūkstoši kvadrātkilometru -, tai ir divreiz vairāk iedzīvotāju (15,1 miljons) nekā trim Baltijas valstīm kopā. Jau no 13.–14.gadsimta holandieši identificējami par atsevišķu tautu. Tikai 1648. gadā, pēc astoņdesmit gadu ilga kara ar spāņu valdniekiem, Holande izcīnīja savu neatkarību, lai gan jau daudzus gadus pirms tam apvienotās provinces pastāvēja kā efektīva politiska vienība.

17.gadsimts bija valsts ziedu laiks. Tad Holandai bija milzīgi panākumi mākslas un intelektuālajā dzīvē, kā arī visspēcīgākā jūrniecība pasaulē. Savu koloniālās lielvalsts pozīciju par labu Lielbritānijai un Francijai Holande zaudēja 18.gadsimtā, kad tā nonāca Francijas pakļautībā. Taču pēc Napoleona sakāves Orānijas karaliskais nams 1815. gadā atguva troni, ko troņmantinieki ir paturējuši līdz pat šodienai.

Nīderlandieši vienmēr ir bijuši tirgotāji, tādējādi no Eiropas valstīm tieši Nīderlandē ir visvairāk attīstījusi starptautiskos sakarus. Valsts attīstībā noteicošā loma ir bijusi tās ģeogrāfiskajam novietojumam. Valsts atrodas pie Ziemeļjūras, kurā ietek trīs upes – Reina, Māsa un Šelta. Roterdama ir Eiropas lielākā osta un tieši tā ir palīdzējusi nostiprināt tranzīta nozīmi valsts tautsaimniecībā.

Tirdzniecība kopā ar rūpniecību, dabisko gāzi un intensīvo lauksaimniecības sistēmu, palīdzēja izveidot Nīderlandi par bagātu valsti. Līdz otrajam pasaules karam Nīderlande bija koloniāla liel-

valsts. Pēckara gados valsts bagātība nodrošināja plašāko labklājības sistēmu visā Eiropā, tomēr no 1982. gada valdība to ir sākusī pārskatīt un nedaudz ierobežot. Taču, iesākot sava pusgada Eiropas Savienības prezidentūru 1997. gada janvārī, Nīderlandē varēja lepoties ar sekmīgo ekonomisko reformu sekām. Valsts ekonomika 1996. gadā pieredzēja vislielāko izaugsmi no visām ES valstīm, izņemot Īriju. Piedevām bezdarba līmenis, kas bija ap 6,6%, bija daudz zemāks nekā Francijā (ap 13%) un Vācijā (ap 11%).

Lai gan bieži mainījās koalīcijas valdības, pēdējos piecdesmit gados Nīderlandes politiskajā sistēmā valda stabilitāte. Tā ir panākta, ievērojot kompromisa un konsensa (vienprātības) politiku, jo parasti neviena partija parlamentā neiegūst balsu vairākumu. Salīdzinājumā ar kaimiņu valstīm Nīderlandes koalīcijas valdības bieži vien ir bijušas kreisi orientētas.

Kopš 20. gadsimta sākuma Nīderlandes sabiedrība sāka sašķelties, atbilstoši indivīda piederībai katoļu, protestantu, kā arī sociālistu virzieniem. Tikai sešdesmitajos gados šī šķelšanās pamazām sāka izzust, lai gan vēl šodien, piemēram, protestantiem, katoļiem, liberāļiem katram ir savs televīzijas kanāls, tāpat vēl joprojām šķelšanās sekas ir jūtamas izglītībā, presē, radio un sportā. Piedevām jāatzīmē, ka valsts ģeogrāfiski sadalīta starp protestantiem, kas dzīvo uz ziemeļiem no Reinas upes, un dienvidos dzīvojošajiem katoļiem. Tajā pašā laikā jāatceras, ka Nīderlandē sastāv no divpadsmitām provincēm ar tieši ievēlētajām padomēm, kurām ir vietēja izpildvara.

Šodien Nīderlandes monarhijai galvenokārt ir tikai formāla vara. Izpildvara pieder Ministru padomei, kuru vada monarha ieceltais ministru prezidents, kurš savukārt ir atbildīgs likumdošanas varas priekšā. Pastāv divpalātu parlaments. Pirmo palātu ievēl divpadsmit reģionālās padomes, otro – ievēl tiešās proporcionālās vēlēšanās uz četriem gadiem.

SALĪDZINĀJUMI AR BALTIJAS VALSTĪM

Kā redzams, katrai Beniluksa valstij ir sava īpatnība, sava vēsture. Vismazākajai – Luksemburgai – nav pieejas jūrai un tā atrodas starp Franciju, Vāciju un Beļģiju. Saiknes ar kaimiņiem un Vakarēiropas vēstures attīstība ir izveidojušas šodienas valsti. Tās saiknes ar Beļģiju nav salīdzināmas, piemēram, ar kādām Baltijas valstu savstarpējām saiknēm. Luksemburgai un Beļģijai ir gan kopīga (katoļu) reliģija, gan arī viena kopīga (franču) valoda.

Beļģija izceļas ar zināmām nesaskaņām valstī. Pastāv atšķirīgas tautības un atšķirīgas valodas. Centieni izveidot vienotu valsti nav vainagojušies ar lieliem panākumiem un, kā redzams, valsts federālā sistēma ir visai sarežģīta.

Holande ir slavena ar savu tirdzniecību, liberālismu un veiksmi iegūt maksimālo no ģeogrāfiskām īpatnībām. Atšķirīgās reliģijas ir ietekmējušas sabiedrības uzbūvi. Tāpat kā Luksemburgai ar Beļģiju, arī Holandai ir kopīga valoda ar Beļģiju, proti, flāmu valoda.

Latviešu lasītājam nebūs svešas katras Baltijas valsts īpatnības, bet, lai salīdzinātu mūsu valstis ar Beniluksa valstīm, tomēr derētu šo to atgādināt, kaut vai par mūsu valodām, reliģijām un demogrāfiju.

Latviešu un lietuviešu valoda ir baltu valodas indoeiropiešu valodu saimē. Igaunju valoda pieder somugru valodu grupai. Diemžēl starp Baltijas valstīm nav tādas valstu oficiālo valodu saiknes, kādas pastāv starp Beniluksa valstīm (t. i., franču – Beļģijā un Luksemburgā, flāmu – Beļģijā un Holandē.) Valodas līdzības atvieglo sazināšanās iespējas valstu iedzīvotājiem. Vienīgi varētu salīdzināt līvu valodu ar igauņu valodu, lai gan līvu valodas zinātāju šodien ir skaitliski ļoti maz.

Reliģiskajā ziņā Igaunijā pārsvarā ir luterāņi, Latvijā – luterāņi ar katoļu pārsvaru Latgalē, bet Lietuvā vairākums ir katoļi. No Beniluksa valstīm vienīgi Nīderlandei ir šķelšanās starp pro-

testantiem un katoļiem ar jau minētajām sekām sabiedrības noslāņojumā.

Lasot informāciju par Baltijas valstīm, kas ir publicēta rietumos, bieži tiek izcelts jautājums par "krievu minoritātēm" Igaunijā un Latvijā. Kritiskais latviešu demogrāfiskais stāvoklis Latvijā (tuvu mazākumam) bija svarīgs apsvērums Latvijai, pieprasot atjaunot neatkarību atmodas laikā. Nav arī noslēpums, ka neviena cita Eiropas valsts nav piedzīvojuši tādas mehāniskas pārmaiņas savā etniskajā sastāvā, kādas piedzīvoja Latvija okupācijas gados. Igaunijas un Latvijas iedzīvotāju sastāvs šodien ir Padomju Savienības kolonizācijas politikas tiešās sekas, īpaši sešdesmitajos un septiņdesmitajos gados. Par spīti tam, kopš neatkarības atgūšanas nav notikuši paredzētie "etniskie konflikti", par ko itin bieži varējām lasīt kā Krievijas presē, tā nopietnos rietumvalstu izdevumos.⁶

Šajā sakarā ļoti noderīgi būtu pētīt sadursmes starp citu tautību vai reliģiju iedzīvotājiem ES valstīs laika posmā no 1991. gada līdz 1997. gadam un tās salīdzināt ar to pašu (sadursmju brīvi) laika posmu Igaunijā un Latvijā. Varētu pieminēt kaut vai baskus Spānijā, vardarbīgos nemierus Ziemeļīrijā, turkus Vācijā un alžīriešus Francijā, lai saprastu, cik nepamatoti ir Baltijas valstis dēvēt par "konflikta" zonu.

Latvijas un Igaunijas oficiālie demogrāfiskie dati 1996. gada sākumā ir šādi:

Latvijā – 55,1% latviešu, 32,6% krievu;

Igaunijā – 64,6% igauņu, 28,5% krievu.⁷

Tīri procentuāli ir redzams, ka Latvijas un Beļģijas situācija ir līdzīga – 55% latviešu un 55% flāmu, 33% krievu un 33% valōņu. Turklāt Beļģijā šāds sadalījums sakņojas senā pagātnē, bet šodienas Latvijas demogrāfiskā situācija ir otrā pasaules kara un Padomju Savienības okupācijas tiešais rezultāts.

Tomēr tautību attiecības Latvijā un Igaunijā šķiet daudz labākas nekā dažās Eiropas valstīs, lai gan tas nebūt nenozīmē, ka tam nav

18

jāpievērš uzmanība, bet jācenšas izveidot saskaņotu sabiedrību. Autors labi atceras sarunu 1992. gada pavasarī Rīgā ar holandieti, kas tolaik strādāja kādā starptautiskajā organizācijā. Holandietis atzinās, ka viņš diez vai izjustu lielu draudzību pret vāciešiem, kas kara laikā okupēja viņa zemi, ja tie būtu ilgu laiku palikuši Holandē. Holandiešu zināma antipātija pret vāciešiem tomēr nav izzudusi pusgadsimtu pēc kara beigām, ko arī atzina pati karaliene Beatrise 1994. gada beigās. Viņa savā Ziemeļsvētku uzrunā valsts iedzīvotājiem esot aicinājusi uz izlīgumu ar vāciešiem.⁸

Skatoties uz divpusējām attiecībām ar Beniluksa valstīm, Latvijai patlaban ir vislabākās divpusējās attiecības ar Nīderlandi. 1996. gada nogalē Nīderlande kļuva par vienīgo Beniluksa valsti ar vēstniecību Rīgā. Līdz tam laikam vēstniecība atradās Stokholmā. Nīderlandei ir ļoti spēcīga ekonomika, kas balstās uz tirdzniecību un Eiropas lielāko ostu – Rotterdamu, lai gan valstij nekādu īpašu izejvielu nav. Politiskajā sistēmā izmanto konsensa un kompromisa principu. Lai gan ir atšķirīgas politiskās intereses, koalīciju valdības ir spējušas nodrošināt stabilitāti. Šis īpašības politiskajā dzīvē varētu būt ievērošanas vērts Latvijas politiķiem.

Beļģijā valsts iekšējās pretrunas ierobežo tās iespējas izcelties kā nopietnam partnerim vai paraugam. Toties minētais karaļa Alberta citāts: "Mēs vēlamies, lai visi tie, kas strādā valsts dienestā atbildīgos posteļos, identificētu sevi ar tautu un uzskatītu sevi par tautas kalpiem", – nebūtu nevietā kādā laikraksta "Diena" redakcijas slejā.

Uz Beļģijas federālā modeļa fona visvairāk izejas Flandrija – apgabals, ar kuru Latvijai ir tālāk attīstījušās attiecības un kur atrodas ostas pilsēta Antverpene. Nesekmīgā divkopienu – parciņā būtu teikt trīskopienu – valsts attīstība, kur parādās zināmas nauda un šovīnisma izpausmes, nav izmantojama kā paraugs Latvijas vajadzībām. Raugoties uz starptautiskajām attiecībām, varētu pat teikt, ka Beļģijai būtu ko mācīties no Latvijas pēdējā laikā ļoti pozitīvās pieredzes.

19

Toties Luksemburga izceļas ar to, ka arī ļoti maza valsts tomēr var atrast vietu un iespēju ietekmēt notikumu gaitu starptautiskajā ap-
ritē. Piedevām Luksemburgas senā sadarbība ar Beļģiju ekono-
miskajā jomā – kopš 1921.gada – norāda, ka arī ciešās saites ar
vienu kaimiņvalsti neizslēdz sekmīgu sadarbību triju valstu star-
pā plašākās savienībās.

Pēc skaitļiem ir redzams, ka Beniluksa valstīm ir vairāk nekā trīs
reizes lielāks iedzīvotāju skaits par Baltijas valstīm – vairāk par
25 miljoniem salīdzinājumā ar mazāk par 8 miljoniem. Līdz ar to
jēdziens "maza valsts", izmantojot kvantitatīvos kritērijus, ir at-
tiecināms uz visām Baltijas valstīm, bet ne uz Beļģiju un Nīder-
landi, ja runa ir tikai par iedzīvotāju skaitu. Par "mazām valstīm"
uzskata tās, kurām iedzīvotāju skaits ir līdz 5 miljoniem.⁹

Taču kopīgā teritorija Baltijas valstīm ir daudz lielāka – ap 175 000
kvadrātkilometru salīdzinājumā ar Beniluksa valstu 71 000 kvad-
rātkilometru.

Izmantojot kvantitatīvos kritērijus attiecībā uz teritorijas lielumu,
neapšaubāmi, visas Beniluksa un Baltijas valstis būtu acīmredza-
mi ierindojamas mazo valstu grupā.

Laī gan pastāv atšķirības starp Beniluksa un Baltijas valstīm, to-
mēr būtu grūti atrast vēl kādu triju valstu grupējumu Eiropā,
kas varētu vairāk līdzināties Baltijas valstīm.

II. SADARBĪBAS PIRMSĀKUMI

VĒSTURISKAIS IEVADS

Kā jau tika minēts, šodienas Beniluksa valstu sadarbības pirms-
kums meklējams otrā pasaules kara laikā. Trimdas valdību sav-
starpējie notikumi tiks apskatīti tālākajā tekstā.

Taču sadarbība radās jau Beļģijas, Luksemburgas un Nīderlandes
sen savītā vēsturē. No 1400.gada līdz 1579. gadam šīs valstis bija
apvienotas Burgundijas hercoga pakļautībā, bet pēc tam – uz trim
gadiem – Orānijas prinča pakļautībā. Reliģiskās atšķirības notei-
ca valstu tālāko likteni, jo līdz 1795.gadam reģiona dienvidu daļā
valdīja Spānijas un Austrijas katoļi, turpretī ziemeļdaļa kļuva par
neatkarīgu un bagātu protestantu republiku.

Gadsimtu mijā – no 1795.gada līdz 1814.gadam – franči pārval-
dīja visu apgabalu, bet pēc Vīnes kongresa 1814.gadā notika ne-
dabiska politiska apvienošanās Orānijas Viljama I. pakļautībā. Šī
apvienošanās beidzās 1830.gadā ar neatkarīgās Beļģijas valsts iz-
veidošanos. Tā brīvprātīgi atjaunojās citos apstākļos simts četr-
padsmit gadu vēlāk, t.i., 1944.gadā.

Tātad senākā sadarbība ir notikusi vairāk vai mazāk citu valstu
pakļautībā. Laika gaitā citas valstis un reliģijas ir bijušas atbildī-
gas par Beniluksa valstu likteņiem.

LUKSEMBURGAS VIENOŠANĀS AR BEĻĢIJU

Jau 20. gadsimta pirmajā pusē Beļģija un Luksemburga saprata
ekonomiskās apvienošanās nozīmi. Iniciatīva piederēja Luksem-
burgai, jo faktiski tā meklēja ekonomiskās sadarbības iespējas vis-

pirms ar Franciju. 1919. gadā pat notika referendums, kad liels vairākums iedzīvotāju atbalstīja šādas sadarbības izveidi. Sarunām sākoties, Francija drīz pēc tam atteicās tās turpināt. No tā brīža Luksemburga pievērsa uzmanību Beļģijai, valstij ar līdzīgu ekonomisku struktūru.

Konvencija par Beļģijas un Luksemburgas ekonomisko savienību tika parakstīta 1921. gadā uz piecdesmit gadiem. Tas bija ceļa rādītājs Beniluksa sadarbībai, jo līgums ietvēra pantus par šādiem tematiem, kas vēlāk parādījās 1958. gada Beniluksa valstu savienības līgumā:

- starpvalstu muitas barjeru atcelšana;
- vienota muitas un nodokļu noteikumu izveide attiecībā uz citām valstīm;
- pārvietošanās brīvība un brīvība iekārtoties uz dzīvi;
- kopīgā nostāja tirdzniecības un ekonomisko līgumu sarunās.

Laika gaitā konvencija tika papildināta, lai tā varētu piemēroties mainīgajai attīstībai starptautiskajā politikā. Monetārā vienība ieņēma īpašu vietu. Luksemburga atteicās no centrālās bankas. No 1940. gada Beļģijas un Luksemburgas naudas vienībām bija viena vērtība. Beļģijā izlaistā nauda ir derīga arī Luksemburgā, lai gan Luksemburgas nauda nav derīga Beļģijā.

Kā redzams, pirmais posms Beniluksa valstu savienības izveidošanā bija tieši šī divpusējā Beļģijas un Luksemburgas sadarbība. Sadarbība triju valstu starpā izveidojās otrā pasaules kara laikā. Kā tas notika?

NOTIKUMI LONDONĀ OTRĀ PASAULES KARA LAIKĀ

Vācija okupēja visas trīs Beniluksa valstis 1940. gadā, bet to valdības nonāca Anglijā. Valdības locekļi atradās slavenajā Londonas viesnīcā 'Savoy', kur sarunas notika luksusa numurā ar no-

saukumu 'pacietība' (angliski 'Patience'). Vedot sarunas par ekonomisko sadarbību, šī īpašība – pacietība – bija nepieciešama. Fakts, ka valdības locekļi varēja viens otru sastapt diendienā, veicināja sarunu gaitu. Triindas valdībām bija labi sakari ar savām okupētajām zemēm, un valdību locekļiem bija skaidrs, kā beigsies karš, īpaši ņemot vērā Vācijas neveiksmes Austrumu frontē.

Par formālo Beniluksa valstu savienības dibināšanas datumu uzskata 1944. gada 5. septembri, kad visas trīs valstis noslēdza Muitas konvenciju. Taču jau 1943. gada oktobrī valdības turpat Londonā parakstīja monetāro vienošanos, kas nostiprināja Beļģijas un Nīderlandes valūtu maiņas kursu. Nav šaubu, ka Beļģijas un Luksemburgas pieredze ar jau noslēgto konvenciju par ekonomisko savienību palīdzēja panākt vienošanos par Beniluksa valstu Muitas konvenciju.

Ir kāda ļoti interesanta nianse par Beniluksa valstu savienības dibināšanu otrā pasaules kara laikā. Proti, ir dzirdēts, ka, pārrunājot iespējas dibināt šādu savienību, Beniluksa valstu vadītāji arī izmantojuši Baltijas valstu sadarbību par paraugu, lai gan autoram nav dokumentāla apstiprinājuma šādam apgalvojumam, šķiet, ka tas būtu tālākas pētīšanas vērts.¹⁰

BALTIJAS VALSTU PIEREDZE

Sadarbība starp trijām neatkarīgajām Baltijas valstīm ir pētāma, galvenokārt, skatoties uz attīstību kopš neatkarības iegūšanas 20. gadsimtā. Tomēr, vispirms, daži vārdi par agrākajiem laikiem.

Lietuvas vēsture un valsts īpašās saiknes ar Poliju ir gājusi savu ceļu jau no 13. gadsimta. Toties latvieši un igauņi ap 1300. gadu, beidzoties krusta kariem ar vāciešiem, apvienojās Sv. Māras jeb Livonijas valstī. Valsts robežas gandrīz pilnīgi saskan ar tagadējām Latvijas un Igaunijas robežām. No tā laika abām tautām likteņi ir lielā mērā kopīgi.¹¹

Ja pāri Beniluksa valstu teritorijām agrāk ir gājuši franči, spāņi, austrieši un vācieši, tad ar Baltijas valstīm kopīgie iekarotāji ir vienīgi vācieši. Toties Beniluksa valstis nav piedzīvojušas krievu, poļu, zviedru vai dāņu kundzību savās zemēs, kas savukārt Baltijas valstu tautām ir labi pazīstama.

Tāpat kā Beļģija izveidoja ciešāku sadarbību ar Luksemburgu jau pirms otrā pasaules kara, tā arī Latvija tuvāk sadarbojās ar Igauniju. Šī Latvijas un Igaunijas sadarbība nesasniedza tādus panākumus, kādus pieredzēja Beļģija un Luksemburga ar 1920.gadā parakstīto konvenciju. Tomēr tika parakstīta Latvijas un Igaunijas Pagaidu tirdzniecības un muitas konvencija 1923.gada 1. novembrī. Triju valstu saimniecisko sadarbību sarežģīja visumā vienādā saimnieciskā struktūra.¹²

Baltijas valstīm, tāpat kā šodien, bija svarīgāk meklēt sadarbību drošības jomā. 1923.gada 1.novembrī ārlietu ministri Meierovics un Akels parakstīja Latvijas un Igaunijas Aizsardzības līgumu. Abas valstis apņēmās sniegt viena otrai bruņotu palīdzību, ja uzbruktu kāda trešā valsts. Divi nozīmīgi apsvērumi veicināja līguma parakstīšanu. Pirmkārt, vecie ienaidnieki Padomju Savienība un Vācija bija gadu iepriekš noslēgušas sadarbības līgumu (Rapallo līgums). Otrkārt, centieni kopš 1920.gada sasniegt lielo Baltijas savienību nevainagojās ar panākumiem.¹³

Lielā Baltijas savienība būtu ietvērusi Latviju, Igauniju, Lietuvu, Somiju un Poliju. Taču poļu bruņoto spēku iebrukums Lietuvas galvaspilsētā Viļņā 1920.gada oktobrī bija viens no iemesliem, kāpēc šādas savienības ideja cieta neveiksmi.

No 1919. līdz 1933. gadam notika daudz mēģinājumu apvienot Baltijas valstis gan lielākā, gan mazākā savienībā. Igaunija, Latvija un Lietuva noslēdza saprašanās un sadarbības līgumu (t.s. Baltijas antanti) Ženēvā 1934.gada 12.septembrī. Lietuva bija gatava tuvināties Latvijai un Igaunijai, kas bija uzlabojušas un papildinājušas 1923.gada Aizsardzības līgumu ar 1934.gada 17.februārī parakstīto savienības līgumu. Baltijas valstu antante nepare-

dzēja nekādu militāru sadarbību, tādējādi tai "Baltijas valstu aizsardzībā nebija nekādas nozīmes".¹⁴

Tomēr citi autori uzskata, ka Baltijas antantei bija zināma nozīme drošības – bet ne aizsardzības – jomā, ja definē drošību ne tikai no militārā viedokļa vien.¹⁵

Panākums Baltijas antantei bija tas, ka visu triju valstu ārlietu ministri savā starpā sāka pastāvīgi tikties un saskaņot savu darbību. Kā atzina kāds britu diplomāts attiecībā uz parakstīto līgumu, kaut gan visas Baltijas valstis pat kopā nebija sevišķs faktors Eiropas politikā, tām tomēr bija kāda – kaut mainīga – nozīme ģeogrāfiskā novietojuma dēļ starp Vāciju, Poliju un Krieviju, no kurām nevienai nebija godīgu nolūku pret Baltijas valstīm.¹⁶

Šodien nevarētu apgalvot, ka Vācijai vai Polijai būtu negodīgi nolūki pret Baltijas valstīm, bet Krievijas nolūki kopš Padomju Savienības sabrukuma nav bijuši visai godīgi.

III. BENILUKSA VALSTU SAVSTARPĒJĀ INTEGRĀCIJA

Beniluksa valstu savstarpējā integrācija ir bijusi dinamisks un daudzsolu process. Sākumā to virzīja vēlme nodrošināt ekonomisku izaugsmi un pastiprināt mazo valstu ietekmi. Sadarbībā radās "domino efekts". Sākās Luksemburgas sadarbība ar Beļģiju, kas palīdzēja pēc tam izveidot triju valstu sadarbību. Savukārt Beniluksa valstu sadarbībai bija nozīmīga loma Eiropas Kopienas dibināšanā. Kad Eiropas Kopiena izveidojās ar sešām Eiropas valstīm, trīs no tām bija Beļģija, Luksemburga un Nīderlande. Eiropas Kopienai paplašinoties, šīs trīs valstis joprojām skaitījās kā organizācijas kodols.

Kopienas paplašināšanās septiņdesmitajos un astoņdesmitajos gados līdz deviņām un divpadsmit valstīm, bet 1995. gadā līdz piecpadsmit dalībvalstīm, kad tās pārtapa par Eiropas Savienību (tālākajā tekstā ES), nozīmēja, ka ES valstu integrācijas jautājums sāka aizēnot Beniluksa valstu integrāciju. Taču, izveidojoties vēl plašākai ES, Beniluksa valstīm vajadzēja no jauna nostiprināt savu sadarbību, lai to ietekme nesamazinātos vēl vairāk. Mijiedarbība starp Beniluksa un ES valstīm tiks apskatīta atsevišķā nodaļā.

Vārds "integrācija" tiek plaši lietots, bet brošūras vajadzībām būs politiskās un ekonomiskās integrācijas daļjums.

A. POLITISKĀ INTEGRĀCIJA

Politiskā integrācija starp valstīm notiek tad, ja valstis brīvprātīgi nolēm kopā dalīties ar varas izpausmēm. Lēmums īstenojas ar valsts varas nodošanu citai instancei. Tāda instance varētu būt, piemē-

ram, Beniluksa valstu savienība vai vēl plašāka Eiropas Savienība. Šādam procesam ir vajadzīgs sadarbības mehānisms, un, lai īstenotos, dalībvalstīm ir nepieciešama saskaņošana un sadarbība. Sadarbības mehānisma izpausmes Beniluksa valstu savienībā un ES ir atšķirīgas. Tādējādi arī politiskā integrācija Beniluksa valstu starpā nav tas pats, kas ir politiskā integrācija Eiropas Savienībā. ES process ir daudz sarežģītāks atbilstoši dalībvalstu lielākajam skaitam.

Jautājums par ES integrācijas specifiku ir detalizēti analizēts jau minētajā D. Harisona grāmatā, nodaļā "What is European integration?"¹⁷, kur autors pieņem vārdu "integrācija" un "suverenitāte" nozīmēm. Viņš vienlaikus attiecina filozofisko analīzi uz praksi ES ietvaros. Tāpēc būtu lietderīgi aplūkot politiskās integrācijas izpausmes sakarā ar Beniluksa un Baltijas valstīm. Šīs izpausmes tiks aplūkotas, pirmkārt, no institucionālā viedokļa, pēc tam piekaroties saskaņošanas politikai.

I. BENILUKSA INSTITŪCIJAS

Ievads

Beniluksa valstu institūcijas ir saikne starp ekonomisko un politisko integrāciju. Lai izprastu, kā šī integrācija izveidojās, ir nepieciešams aplūkot, kādas ir šīs institūcijas un kā tās darbojas. Lai lasītājs gūtu pilnīgāku priekšstatu, būs neliels salīdzinājums ar izveidotajām Baltijas valstu institūcijām.

Beniluksa valstu sadarbība izauga no nepieciešamības izveidot ekonomisko integrāciju. Sākumā, vienojoties 1944. gadā Londonā, nebija iespējams domāt par institūcijām, kas varētu veicināt tuvāku sadarbību. Tās izveidojās vēlāk. Laika gaitā radās arī nepieciešamība ciešāk saskaņot ekonomikas politiku – kā jau tika minēts –, jo tālāk noris ekonomiskā integrācija, jo vairāk jāņem vērā politiskie apsvērumi.

Beniluksa valstu sadarbība notiek starpvaldību līmenī. Nav pār nacionālas institūcijas, kas varētu pieņemt lēmumus un piespiest dalīb-

valstis tiem piekrist. Lēmumus pieņem vienbalsīgi, un, ja trīs valdības nespēj pilnīgi vienoties, tad lēmumu nepieņem. Praksē tas nozīmē, ka pastāv *вето* tiesības. Sadarbība norisinās vairākos līmeņos, bet vienīgi tad, kad lēmumu pieņem ministriju līmenī, tam ir likuma spēks (t.i., lēmums kļūst par likumu). Savukārt likums var stāties spēkā tikai pēc tam, kad katras valsts parlaments to ir ratificējis.

Beniluksa valstu lēmuma pieņemšana atšķiras no ES lēmuma pieņemšanas, jo ES var pieņemt lēmumu ar balsu vairākumu. Tādam lēmumam tad ir likuma spēks ES valstīs, neprasot dalībvalsts parlamentam lēmumu ratificēt.

Beniluksa valstu iestādes ir veidotas pēc piramīdas principa. Galotnē ir politiki (Ministru komiteja), tad ierēdņi, bet pašā apakšā darba grupas.

Lai noskaidrotu, kā Beniluksa valstis pieņem lēmumus, kam ir likuma spēks, jāapskata šīs organizācijas galvenās iestādes.

Ministru komiteja

Ministru komiteja ir Beniluksa valstu augstākā pārvalde, kas sastāv no valdības locekļiem. Lai gan Ekonomiskās Savienības līgums paredzēja, ka Ministru komitejās piedalīsies ārlietu ministri, ekonomikas ministri un finansu ministri, praksē piedalījās tikai ārlietu ministri. Sanāksmes ministru līmenī notiek divas reizes gadā, kad tiek pieņemti politiski lēmumi, kurus pēc tam izpilda pakļautās instances.

Ir dažādi veidi kā Ministru komiteja izpilda savus uzdevumus, kuri ir definēti savienības līgumā. Tā var pieņemt lēmumu, kas tad būtu saistošs visām valdībām. Valdības pēc tam nodrošina lēmumu iedzīvināšanu nacionālajā likumdošanas ceļā. Taču lēmuma pieņemšana ir iespējama vienīgi līgumā noteiktajos ietvaros.

Ja Ministru komiteja vēlas veikt kādu darbību, kas nav līgumā paredzēta ar lēmuma spēku, tad tā var iesniegt ieteikumu savām valdībām. Ieteikums nav saistošs, bet tam ir morāls spēks.

Ministru komiteja var arī nodot direktīvas tās pakļautajām instancēm.

Visbeidzot, Ministru komitejai ir iespējams sagatavot konvencijas. Konvenciju parasti sagatavo, ja ir skaidrs, ka iecerētā darbība nav iekļauta līgumā. Konvencijas pēc tam nodod valsts pilnvarotajiem parakstīšanai un parlamentiem ratifikācijai.

Lai atvieglotu tehniski sarežģīto darbu, un, ņemot vērā to, cik reti sanāk Ministru komiteja, nozaru ministrijas dažkārt nodibina starpministriju darba grupas. Šīs darba grupas satiekas neformāli, citu organizāciju (ES, OECD – Ekonomikas Sadarbības Attīstības Organizācija) ietvaros, un tādējādi ievieš zināmu pastāvību Ministru komiteju darbībā.

Ekonomiskās savienības padome

Šī iestāde saskaņo vairāku komiteju darbību un skaitās kā saikne starp Ministru komiteju un komitejām. Padomes uzdevums ir gan izpildīt Ministru komitejas lēmumus, gan iesniegt Ministru komitejai lēmumprojektus, ko speciālistu komiteja tai iesniedz. Ir apmēram 20 padomes locekļi, tai skaitā dažādu komiteju pilnvarotie priekšsēdētāji.

Komitejas

Komiteju locekļi ir valsts ierēdņi, kas satiekas regulāri. Savienības līgums paredzēja divpadsmit komitejas, kuru sastāvā būtu nozaru lietpratēji, bet tika domāts, ka šis skaits ir varētu arī pieaugt.

Taču, ja vienu brīdi bija sešpadsmit komitejas, tad patlaban tās ir sarukušas līdz sešām, proti:¹⁸

- sakaru līdzekļu komiteja;
- ģeogrāfiskā komiteja pārrobežu sadarbībai;
- ģeogrāfiskā komiteja cilvēku kustībai;
- ģeogrāfiskā komiteja dabai;
- ģeogrāfiskā komiteja būvniecībā izmantojamā materiāla kvalitātes noteikšanai;

- ģpaša komiteja pilsētu plānošanai.

Agrāk darbojās komitejas vēl šādās nozarēs:

- ārējos ekonomiskajos sakaros;
- finansu un monetārās lietās;
- tirdzniecībā un rūpniecībā;
- lauksaimniecībā, pārtikas piegādē un zvejniecībā;
- muitas un nodokļu lietās;
- sociālajās lietās;
- statistikas saskaņošanā;
- budžetu salīdzināšanā valsts iestādēs;
- valsts piešķirto līgumu jautājumos;
- valsts veselības aprūpē;
- mazajos uzņēmumos.

Ģenerālsekretariāts

Ģenerālsekretariāts darbojas kā sekretariāts visām iepriekš minētajām iestādēm. Tas saskaņo šo iestāžu darbību un tam ir tiesības ierosināt pasākumus, kas palīdzētu Ekonomiskajai savienībai sasniegt savus mērķus. Ekonomiskās savienības līgums nosaka, ka ģenerālsekretāra amatu ieņem holandiešis, toties Ģenerālsekretariāta sēdekļis atrodas Briselē. Ģenerālsekretāru ieceļ uz pieciem gadiem, viņam ir divi ģenerālsekretāra vietnieki – viens luksemburģietis un viens beļģis. Lai gan sākumā vietniekiem nebija tāds statuss kā ģenerālsekretāram, tas mainījās 1960.gadā, kad izveidoja ģenerālsekretāru kolēģiju.

Konsultatīvās padomes

Starpparlamentārā konsultatīvā padome

Šis sadarbības veids iesākās ar atsevišķu konvenciju 1955.gadā. Padome sastāv no 49 deputātiem: 21 no Beļģijas parlamenta, 21 no Nīderlandes parlamenta un 7 no Luksemburgas parlamenta. Deputātu atlase ir no visām politiskajām partijām, kas ir pārstāvētas katras valsts parlamentā. Parlamentārā padome iesniedz

priekšlikumus Ministru komitejai, kura bieži vien konvenciju projektus attiecīgi maina. Tāpat pēc savas iniciatīvas šī padome iesniedz priekšlikumus un ieteikumus trijām valdībām. Ar savu valsts parlamentu starpniecību padomes deputātiem ir iespēja virzīt jautājumus, ko pašas valdības nevirza.

Ekonomiskā un sociālo lietu konsultatīvā padome

Padome sastāv no 27 locekļiem, kurus ieceļ nacionālās iestādes, kas ir atbildīgas par ekonomiskajām un sociālo lietu interešu grupām savā valstī. Vai nu pēc savas iniciatīvas vai pēc Ministru komitejas lūguma padome sagatavo priekšlikumus par jautājumiem, kas tieši attiecas uz Ekonomisko savienību. Ekonomiskā un sociālo lietu konsultatīvā padome acīmredzot nav daudz ietekmējusi Ekonomiskās savienības darbību, un tās izvirzītie jautājumi nav izraisījuši ģpaši lielu interesi.¹⁹

Beniluksa valstu tiesa

Beniluksa valstu tiesu izveidoja 1974. gadā, bet pirmās debātes par šādas tiesas nepieciešamību notika jau 1951.gadā. Tiesneši strādā ne tikai Beniluksa valstu tiesā, bet ir atlasīti no augsta ranga tiesnešiem dalībvalstīs.

Tiesas galvenais uzdevums ir nodrošināt, lai specifiskie kopīgie noteikumi tiek vienādi interpretēti. Tās darbība aptver trīs jomas:

- tiesā jurisdikcija –

ja tiesas procesā nacionālā tiesa nespēj pieņemt lēmumu par Beniluksa valstu likumdošanas darbību, tiesai ir izvēle vai kādreiz pat pienākums, lietu nodot Beniluksa valstu tiesai. Beniluksa valstu tiesas lēmums tad ir saistošs nacionālajai tiesai;

- konsultatīvā loma –

jebkuras Beniluksa valsts valdība var griezties tiesā ar lūgumu sniegt savu tulkojumu par kādu kopīgu juridisku noteikumu;

- juridikcija pār strīdiem, kuros ir iesaistīti Beniluksa valstu Ekonomiskās savienības ierēdņi, –

ja kādas Beniluksa valsts ierēdnis uzskata, ka viņa darbadevējs ir viņam darjjis pāri, viņš var griezties Beniluksa valstu tiesā pēc tam, kad zemāka instance (t.i., padomes komiteja, kas sastāv no nacionālajiem ierēdņiem un Beniluksa valstu ierēdņiem) jau ir sniegusi spriedumu par šo lietu.

SALĪDZINĀJUMI AR BALTIJAS VALSTU INSTITUCIJĀM

Beniluksa valstu sadarbības sistēma pašlaik tiek pārvērtēta, lai atspoguļotu pārmaiņas, kas ir ietekmējušas tās darbību. Komiteju skaits var samazināties. Tomēr parādās ierosinājumi izveidot jaunas komitejas, kas atbildētu par iekšējo tirgu un ekonomisko sadarbību, kā arī veidot komiteju, kas pārraudzītu vispārējo sadarbību. Tāpat šī triju valstu sadarbība ir bijusi spiesta rēķināties ar pārmaiņām pašā Beļģijā sakarā ar pāriešanu uz federālo struktūru 1993. gadā.²⁰

Pārvērtības apliecina Beniluksa valstu spējas tikt galā ar jaunajiem apstākļiem.

Sadarbība starpvaldību līmenī ne vienmēr nodrošina pozitīvus rezultātus. Nepieciešamība nacionālajiem parlamentiem apstiprināt lēmumus ir pat radījusi zināmu stagnāciju, jo laika gaitā astoņas konvencijas, ko Ministru komiteja pieņēmusi, nav stājušās spēkā. Spilgtākais piemērs ir Konvencija par akcīzes nodokļu apvienošanu, kas vairāki nekā četrdesmit gadus bija "dienas kārtībā".²¹

Sākums sadarbības institucionalizācijai bija 1958. gada Ekonomiskās savienības līgums, kas lika pamatus minētajām iestādēm, izmantojot līdz tam iegūto sadarbības pieredzi. Šī specifika nozīmē, ka atjaunotajā Baltijas valstu sadarbībā varētu tikai daļēji kaut ko gūt no Beniluksa valstu pieredzes.

Būtu arī jāatzīmē – atšķirībā no Baltijas valstīm – Beniluksa valstis lieto pašas savas valodas kā savstarpēju saziņas līdzekli. Tiek lieto-

tas franču un holandiešu valodas. Turpretī, lai izvairītos no krievu valodas un negatīvajām emocijām, kas saistās ar uzspiesto krievu valodas lietošanu padomju laikā, Baltijas valstis ir praktiski pārgājušas uz angļu valodu kā galveno oficiālo saziņas līdzekli.

Ja 1997. gadā skatās uz pēdējo desmit gadu laikā izveidojušos baltiešu sadarbību, tad ir redzams, ka tā ir citā veidā attīstījusies. Pirmkārt, jāatceras: ja Beniluksa valstīs varēja sākt dziedēt kara sekas pēc vācu okupācijas 1945. gadā, tad līdzīgs process principā varēja sākties Baltijas valstu telpā turpat piecdesmit gadus vēlāk, kad Krievijas karaspēks 1994. gadā atstāja Baltijas valstu teritoriju. Tādējādi Beniluksa valstu valdību sadarbība trimdā nav salīdzināma ar baltiešu trimdas sadarbību. Baltijas valstu trimdas posms bija daudz garāks un nedeva iespēju trimdai uzturēt saikni ar valdošo eliti, tā kā Beniluksa valstu valdības to savā īsajā uzturēšanās laikā Londonā īstenoja.

Pirms valstu neatkarības atgūšanas 1991. gadā Baltijas valstu sadarbība, sākot ar 1988. gadu, bija plaši izplatījusies tautu starpā. Zināma kulminācija bija sasniegta 1989. gadā 23. augustā, kad Lietuvas "Sajudis" kopā ar Latvijas un Igaunijas Tautas frontēm sarīkoja "Baltijas ceļu". Tad aptuveni divi miljoni Baltijas valstu iedzīvotāju sadevēs rokās garā ķēdē, kas stiepās no Tallinas caur Rīgu līdz Viļņai – kopā 1 200 kilometru.

Jau 1990. gadā vēl kā *de facto* padomju republikas sākās sadarbība valdību līmenī. Pirmo līgumu parakstīja 1990. gada 20. janvārī par savstarpējo sadarbību starp Latvijas PSR, Lietuvas PSR un Igaunijas PSR Agrotirdnieciskā kompleksa agrotirdnieciskajām organizācijām. Līdz 1991. gada augustam tika parakstīti kopā divdesmit dažādi līgumi, vienošanās un deklarācijas. Līdz 1996. gada jūlijam bija parakstīti četrdesmit seši trīspusējie dokumenti.

Starpvaldību sadarbības pagrieziens notika 1994. gada jūnijā, kad Tallinā parakstīja "Līgumu par parlamentu un valdību sadarbību starp Igaunijas Republiku, Latvijas Republiku un Lietuvas Republiku".

Tika institucionalizēta Baltijas Ministru Padome un pieņemts tās nolikums. Atšķirībā no Beniluksa valstīm, kuru starpvaldību sadarbības pamatus lika Ekonomiskās savienības līgumā, Baltijas valstu starpvaldību sadarbībai bija drīzāk politisks un pragmatiskais raksturs.

Svarīgāk bija formalizēt jau izveidojošo sadarbību, kurā virsroku bija ņēmusi parlamentārā sadarbība. Turpmāk Baltijas Ministru Padome ieņēma vadošo lomu institucionālā ziņā, jo, kā rakstīts nolikuma pirmajos pantos:

"Baltijas Ministru Padome ir Igaunijas, Latvijas un Lietuvas valdību sadarbības institūts (un) .. ir atbildīga par sadarbību starp Baltijas valstu valdībām, kā arī starp tām un Baltijas Asambleju."

Lai gan lēmumus, tāpat kā Beniluksa valstīs, pieņem pēc vienbalcības principa, Baltijas Ministru Padomes lēmumiem nav nepieciešams parlamenta apstiprinājums, izņemot, ja vienas valsts likumdošana to pieprasa (13.pants).

Augstākā Ministru Padomes sadarbības forma ir valdību vadītāju tikšanās, kas notiek ne retāk kā divas reizes gadā. Ārlietu ministri veic saskaņošanas darbu un arī pieņem politiskus lēmumus īpašās jomās.

Izveidojot Baltijas Ministru Padomi, Ziemeļvalstu sadarbības forma tika ņemta par paraugu. Šāda rīcība atspoguļoja vēlmi pielīdzināties tuvāko rietumu kaimiņu sadarbības paraugam. Lai atbilstu Baltijas valstu sadarbību tīklā, valdību vadītāji 1994.gada 13.septembrī pieņēma rezolūciju par Ministru Padomes darbības īstenošanu. Tā izveidoja šādas Vecāko amatpersonu komitejas:

1. Ārlietu komiteja;
2. Aizsardzības un miera uzturēšanas komiteja;
3. Finanšu, valūtas un muitas komiteja;
4. Tieslietu un likumdošanas komiteja;
5. Kultūras, zinātnes un izglītības komiteja;
6. Vides aizsardzības komiteja;

7. Ekonomikas jautājumu komiteja;
8. Enerģētikas komiteja;
9. Tirdzniecības komiteja;
10. Celmniecības komiteja;
11. Lauksaimniecības komiteja;
12. Mežsaimniecības komiteja;
13. Transporta un sakaru komiteja;
14. Sociālo lietu komiteja;
15. Noziedzības novēršanas un kontroles komiteja.

Pēc tam šo sarakstu papildināja (arī mainīja) vēl ar četrām komitejām, proti:

16. Robežapsardzes komiteja;
17. Informātikas komiteja;
18. Muitas komiteja (atdalot no Finanšu, valūtas un muitas komitejas);
19. Kultūras komiteja (atdalot no Kultūras, zinātnes un izglītības komitejas).

Atšķirībā no Beniluksa valstīm un Ziemeļvalstīm, Baltijas valstīs savā sadarbībā iekļāva arī ārpolitikas, aizsardzības un drošības jautājumus. 1994.gada 13.septembra valdību vadītāju rezolūcijas tekstā ir pat pieminēti šādi vārdi:

"Mēs akcentējam, ka svarīgi turpināt realizēt kopīgu ārlietu un drošības politiku un veicināt Igaunijas, Latvijas un Lietuvas sadarbību ekonomikas jomā, izvirzot mērķi – pievienoties Eiropas politisko, reģionālo un transatlantisko drošības sistēmu kooperācijai."

Sadarbība parlamentārajā līmenī bija sākusies drīz pēc neatkarības atjaunošanas. 1991.gada oktobrī Tallinā tika parakstīts Baltijas Parlamentārās Asamblejas nolikums (sk. 1994.gada 13.jūnija minētā līguma 3.pantu), un pirmā sesija notika 1992.gada janvārī Rīgā. Šī sadarbība parlamentu līmenī veicināja starpvaldību sadarbību. Acīmredzamās atšķirības ar Beniluksa valstu parlamentu sadarbību ir tās, ka Baltijas valstu līgumā neparādās vārdi "kon-

sultatīva" vai "Padome". Ņemot vērā 1994. gada jūnija līgumu, Baltijas Asambleja var uzrunāt Ministru Padomi un tai iesniegt ierosinājumus un ieteikumus (7. pants), bet Asamblejas lēmumi nav saistoši valdībām.

Lai gan ir grūtības, ko Beniluksa valstis ir pieredzējušas, balstot sadarbību uz starpvaldību pamatiem, triju valstu starpā laikam šī ir labākā sadarbības forma. Tāpēc arī Baltijas valstīm ir ieteicams lēmumus ministru līmenī pieņemt pēc vienprātības principa. Tas nodrošina, ka neviena valsts nav spiesta pieņemt lēmumu, ko tobrīd nav ar mieru akceptēt.

2. SASKAŅOŠANAS POLITIKA

Plašāka integrācija starp valstīm var notikt tikai tad, ja valstis savstarpēji saskaņo jautājumus, kurus tās vēlas kopīgi risināt. Līdz ar to saskaņošanas procesam kā tādām ir liela nozīme. To aplicina Beniluksa valstu un arī ES valstu pieredze. Zināmā mērā saskaņošanas politika ir priekšnoteikums ciešākai integrācijai.

Bet svarīga ir ne tikai saskaņošana, jo tikpat liela loma ir sadarbībai. Informēt partnerus un ar tiem konsultēties, pat ja nevar panākt saskaņotu viedokli, palīdz radīt savstarpēju uzticību. Tātad arī sadarbībai un konsultācijām, kas nenonāk līdz saskaņošanai, ir sava nozīme. Aplūkojot integrācijas jautājumus, vajadzētu paturēt prātā, ka pastāv atšķirības starp sadarbību un saskaņošanu.

Beniluksa valstis

Pamati jautājumiem par Beniluksa valstu politikas savstarpēju saskaņošanu ir atrodami Beniluksa valstu Ekonomiskās savienības 1958. gada līgumā. Līgums nosaka, ka dalībvalstis uzsāks ciešas kopīgās konsultācijas, lai sekmētu saskaņotu politiku ekonomiskajā, sociālajā un finansiālajā jomā. Kā rakstīts pašā līguma sākumā: "Savienība nozīmēs ekonomiskās, finansiālās un sociālās politikas saskaņošanu." (Līguma 1. pants, 2. nodaļa).

Tas, ka līgumā tiek uzsvērta saskaņošana, varbūt norāda uz vēlmi izvairīties no tādas vienotā tirgus politikas, kas ierobežotu kustības brīvību vai samazinātu konkurenci. Tāpēc līgumā ir noteikumi, kas tieši norāda uz investīcijas, monetārās un sociālās politikas saskaņošanu.

Institūcijas, kas veic šādu saskaņošanu, tika aprakstītas iepriekšējā nodaļā. Piemēram, komitejas dibināja ar mērķi saskaņot dalībvalstu politiku attiecīgajā nozarē ierēdņu līmenī.

Praktiskā pieredze Beniluksa valstu starpā liecina, ka saskaņošanas politika ne tikai palīdz kopīgā tirgus izveidē, bet arī dod citus labumus. Tā dod iespēju panākt vienotu nostāju ES ietvaros, kas tālākajā tekstā tiks aplūkota. Tā ir arī palīdzējusi attīstīt pārrobežu apgabalus, kuru nozīme Beniluksa valstu sadarbības ietvaros pēdējos gados ir arvien pieaugusi. Daži vārdi tieši par pārrobežu apgabalu attīstību.

Pārrobežu apgabali

Centieni izveidot kopīgu piecu reģionālajai politikai parādījis septiņdesmitajos gados. Uzmanību galvenokārt pievērsa jautājumiem par infrastruktūru, ūdens apgādi, enerģētikas apgādi un darba tirgu.

Dažādi apsvērumi noteica pārrobežu apgabalu straujo attīstību, proti:

- Beniluksa valstu konsultācijās tika pievērsta lielāka uzmanība reģionālās sociālekonomikas politikai. Galvenais mērķis bija izveidot vislabvēlīgāko politiku pārrobežu apgabalos un pastiprināt sadarbības struktūru. Beniluksa valstu sadarbības saskaņošana vienlaikus ņēma vērā lēmuma pieņemšanas procesu ES ietvaros;
- jautājumiem, kas saistīti ar apkārtējo vidi, sāka pievērst lielāku uzmanību. Šādi jautājumi īpaši skar pierobežu apgabalus, kur daudz lietderīgāk ir saskaņot informāciju, piemēram, par gaisa vai ūdens kvalitāti;

- darba aģentūras pierobežu rajonos pie Beļģijas un Luksemburgas robežas un pie Beļģijas robežas ar Holandi sāka savstarpēji sazināties par darba tirgus jautājumiem. Līdz ar reģionālo piedāvājuma un pieprasījuma saskaņošanu, darba tirgus kļuva arvien integrētāks;
- Beniluksa valstu Konvencija par pārrobežu sadarbību stājās spēkā 1991. gada 1. aprīlī. Konvencija uzlaboja sadarbības struktūru likumu ietvaros, jo pavērtās iespēja sadarbības pārrobežām publisko tiesību ietvaros.

Nemot vērā vēstures, kultūras un valodas līdzības, nav grūti saprast, kādēļ pārrobežu sadarbība starp Holandi un Flandriju varēja viegli attīstīties. Šāda sadarbība ir izveidojusies arī vienā Beļģijas, Holandes un Vācijas apgabalā, kas saucas *M.H.A.L. (Maastricht, Hasselt, Heerlen, Aix-la-Chapelle, Liege)*, kā to apgalvo F. Bueckams (Boeckama) un H. van Hotoms (Houtum) rakstā "Beniluksa pārrobežu sadarbība":

"Šie apgabali faktiski būs tās vietas, kur ideja par Eiropu sastāpies ar īstenību un tai vajadzēs kļūt konkrētākai."²²

BALTĪJAS VALSTĪS

Saskaņošanas politikas praktiskā norise Baltijas valstu starpā notiek Baltijas Ministru Padomes komiteju ietvaros. Beniluksa valstis savu saskaņošanas politiku ir attiecinājušas galvenokārt uz ekonomiskajiem jautājumiem, kas ir bijuši saistīti ar tālāku ekonomisko integrāciju. Integrācija drošības un aizsardzības jomā tiks izskatīta citā nodaļā.

Saskaņošana starp Baltijas valstīm ietver arī ārpolitikas, drošības un aizsardzības jautājumus. Šī saskaņošana notiek ne tikai formālās komiteju darbības ietvaros. Tā ir gājusi tālāk nekā saskaņošana vien, jo, piemēram, Aizsardzības ministriju sadarbības rezultātā ir jau nodibināts kopīgs miera uzturēšanas bataljons (BALTBAT) un tiek veidota kopīga Baltijas

valstu jūras flote (BALTROM) un kopīga Baltijas gaisa telpas kontrole (BALTNET), kas būs bāzēta Lietuvā.

Formālais uzsvars starp Baltijas valstīm ir bijis vairāk uz sadarbību nekā uz saskaņošanu. Līgumu, deklarāciju un nolikuma teksts vārds "sadarbība" bieži parādās. Taču prakse rāda, ka komiteju sadarbība izveidojusies par saskaņošanu. Turklāt sadarbība ārpus komitejām arī notiek diezgan plašā veidā, īpaši starp Ārlietu un Aizsardzības ministriņām. Piemēram, ārpolitikas jomā laika posmā pirms NATO Madrides sanāksmes 1997. gada jūlijā ir bijušas saskaņotas pozīcijas gan ar igaunjiem, gan visu triju valstu līmenī.

Baltijas Ministru Padomes ietvaros: "valdību vadītāji vai katras Baltijas valsts viens vai vairāki valdības locekļi ir atbildīgi par kopīgu jautājumu saskaņošanu" (nolikuma 3. pants). Turklāt tā saucami Baltijas sadarbības ministri – parasti ārlietu ministri – "saskaņo Baltijas sadarbību savas valsts ietvaros (un) saskaņo sadarbības pasākumus, kas ietverti dažādās politikas jomās" (nolikuma 5. pants).

3. INTEGRĀCIJA EIROPAS SAVIENĪBAS IETVAROS

Vispārīgi

Beniluksa valstu sadarbība lika pamatus ES izveidošanai. Taču integrācija ES pamazām iznīcināja vajadzību pēc Beniluksa valstu sadarbības daudzās ekonomiskajās jomās. Kur agrāk spēkā bija Beniluksa noteikumi, tos atvieto ES noteikumi.

Tas notika, piemēram, attiecībā uz preču kustību un komerciālo satiksmi muitas punktos. Ja līdz 1992. gada beigām vēl kavējās pilnīgi brīva preču kustība starp Beniluksa valstīm, tad, sākot ar 1993. gadu, saskaņā ar EK noteikumiem muitas pārbaudes EK iekšējās robežpunktos kļuva liekas.

Līdzīgs piemērs ir ar pakalpojumu brīvo kustību. Beniluksa valstīs pārstāja gatavot kopīgos noteikumus septiņdesmitajos gados, kad EK pārņēma šādu lomu visām EK dalībvalstīm.

Sākot ar 1958. gadu, kad stājās spēkā 1957. gadā parakstītais Romas līgums par Eiropas Ekonomisko Savienību, Beniluksa valstīs kļuva par savienību citas savienības ietvaros. Taču jāņem vērā, ka sešas EK dibinātājvalstis (Beniluksa valstis, Vācija, Francija un Itālija) atzina Beniluksa sadarbību un uz to atsaucās tajā pašā Romas līguma 233. pantā:

"Šī līguma noteikumi neizslēdz reģionālās savienības pastāvēšanu vai nodibināšanu starp Beļģiju un Luksemburgu vai starp Beļģiju, Luksemburgu un Nīderlandi, tādā mērā, cik šo reģionālo savienību mērķi nav sasnieti šī līguma ietvaros."

Šeit jāatceras, ka Beniluksa Ekonomiskās Savienības līgumu parakstīja 1958. gada februārī, bet tas stājās spēkā tikai 1960. gada janvārī, tātad brīdī, kad jau bija spēkā Eiropas Ekonomiskās Savienības līgums. Plašākā Eiropas integrācija faktiski vairāk vai mazāk diktēja spēles noteikumus Beniluksa ekonomiskajai integrācijai. Pretumu nebija, jo Beniluksa valstīs pakļāvās EK noteikumiem, bet tomēr Beniluksa valstīm bija iespēja savstarpēji tālāk integrēties nekā EK valstīm kopā. Kā tas izpaudās?

Pirmkārt, jāņem vērā, ka Beniluksa sadarbībai jau bija desmit gadu pieredze brīdī, kad sākās Eiropas ekonomiskā sadarbība 1958. gadā. Tas bija nozīmīgs faktors kaut vai savstarpējās tirdzniecības jomā. Beniluksa valstis bija piedzīvojušas 182% savstarpējās tirdzniecības pieaugumu.²³

Otrkārt, Beniluksa valstīm trijātā bija vieglāk pieņemt lēmumus nekā sešām valstīm, bet vēlāk vēl vairākām EK valstīm. Beniluksa valstīs iztika bez liela sekretariāta – tur strādāja tikai 90 cilvēki – un atstāja sadarbības iedzīvināšanu katras valsts ierēdņiem, kuriem tomēr bija vienkāršāk sadarboties kaut vai tādēļ, ka Brisele atrodas dažu stundu braucienā no pārējām Beniluksa valstu gal-

vaspilsētām. Turklāt Beniluksa valstīs lieto tikai divas oficiālas valodas – franču un flāmu.

Treškārt, EK paplašināšana septiņdesmitajos un astoņdesmitajos gados apgrūtināja kā lēmumu pieņemšanas, tā arī integrācijas procesus. Turpretī deviņdesmitajos gados, kopš stājies spēkā Vienotās Eiropas līgums un Māstrihta līgums, ES integrācija ir savukārt apsteigusi Beniluksa integrāciju.

Ņemot vērā, ka tagad ES integrācijai ir dota priekšroka pār Beniluksa valstu integrāciju, kā izpaužas Beniluksa sadarbība ES ietvaros? Šis jautājums varētu būt aktuāls, kad, piemēram, Baltijas valstis kopā uzņems ES.

Kā teica Beļģijas ārlietu ministrs F. Vandenbruks (Vandenbroucke) Beniluksa dibināšanas 50. gadadienā 1994. gadā:

"Attiecībā uz politisko sadarbību, Beniluksa (valstīm) ir svarīga, bet atšķirīga loma ES ietvaros. Man šķiet, ka **politiskā saskaņošana un sadarbība Beniluksa valstu starpā faktiski ir nozīmīgāka kā jebkad**" (izcēlums mans -I.L.).²⁴

Tieši ES ietvaros sadarbība starp trijām valstīm ir visplašākā. Politiskajā jomā šī sadarbība nav institucionalizēta, bet notiek vispārīgās sadarbības ietvaros. Atbilstoši ES politiskajam procesam, sadarbība noris dažādās pakāpēs, piemēram:

- a) ministru prezidentu un ārlietu ministru starpā, lai sagatavotu dienas kārtību ES Eiropas Padomes sanāksmēm, kas parasti notiek divas reizes gadā;
- b) ārlietu ministru starpā, lai sagatavotos uz tā sauktajām "Vispārīgo lietu padomes" (*General Affairs Council*) sanāksmēm, kad visi ES ārlietu ministri saticas;
- c) politisko direktoru līmenī, lai veiktu priekšdarbus ministru tikšanās reizēm.

Turklāt Vandenbruks paziņoja, ka Beniluksa valstu valdības nolēmušas pastiprināt politisko saskaņošanu arī citos veidos. Tika nolemts iesniegt kopīgos ierosinājumus un ieņemt vienotu vie-

dokli par Eiropas Savienības līguma 2. un 3. balsta (*pillar*) darbības uzlabošanu, kā arī attiecībā uz ārpolitiku, kopīgu aizsardzību un sadarbību tieslietās un iekšpolitikā.

Saturu šai sadarbībai nosaka ES dienas kārtība. Pēdējā laika sadarbības spilgts piemērs ir kopīgais Beniluksa valstu ministru prezidentu un ārlietu ministru memorands, ko iesniedza 1996. gada martā par ES Starpvaldību konferenci. Jau 1994. gadā Vandenbruks tajā pašā runā paziņoja, ka trīs valdības regulāri tiksies, lai gatavotos uz konferenci. Memorands izklāstīja Beniluksa valstu viedokli par jautājumiem, kurus izskatīs šis visai svarīgais ES pasākums. Ņemot vērā Starpvaldību konferences nozīmi – tās uzdevums ir sagatavot ES uz tālāku paplašināšanu – memorands dod priekšstatu par Beniluksa valstu viedokli par ES attīstību. No memoranda satura secināms, ka Beniluksa valstis uzsver ES padziļināšanu iepriekš paplašināšanai. Starp citu, tas nozīmētu iekšējā tūrgus nostiprināšanu, monetārās savienības īstenošanu, bezdarba samazināšanu, lielāku Komisijas lomu kopīgā ārpolitikā un drošības politikā, kā arī Šengenas līguma integrāciju otrajā pīlārā.²⁵ Protams, Baltijas valstīm šāds uzsvars uz padziļināšanu nav īpaši labvēlīgs, ja tādēļ paplašināšana aizkavētos.

Tajā pašā laikā fakts, ka Beniluksa valstis sagatavoja kopīgu nostāju par Starpvaldību konferenci, nemaz neatturēja katru valsti iesniegt savu atsevišķu ziņojumu par valdības nostāju.

Arī ES likumdošanas jomā notiek zināma saskaņošana. Tas izpaužas divējādi. Pirmkārt, notiek Beniluksa valstu konsultācijas, lai piedalītos ES likumdošanas attīstībā. Otrkārt, ir izveidots aizsardzības mehānisms, lai izvairītos no Beniluksa valstu savstarpējam nesaskaņām Eiropas Kopienas likumdošanas ietvaros.

Jāsaka, ka ir izteiktas arī kritiskas piezīmes par sadarbības trūkumu politiskajā laukā. Tās ir izteikuši parlamentu locekļi. Beniluksa Starpparlamentārā konsultatīvā padome savā ziņojumā 1994. gada novembrī pieņēma deklarāciju, kurā teikts, ka "trūkst labā griba, lai sadarbotos politiskajā jomā". Varētu pieņemt, ka

šāda deputātu kritiska pieceja atstāja zināmu ietekmi uz valdību rīcību, jo šī labā griba ir noteikti parādījusies tieši pēdējos gados.

Galvenā motivācija Beniluksa valstīm sadarboties ES ietvaros ir – lai tās netiktu nobīdītas malā ES forumos. Piedevām šīs trīs valstis varētu būt aizbildņi mazo valstu interesēm, kas ir svarīgi pašreiz, kad paplašināšanas "vilņos" parādās arvien vairāk mazo valstu. Tajā pašā laikā ir skaidrs, ka Beniluksa valstis negrib izslēgt iespēju izveidot labu sadarbību ar ES lielajām valstīm un gribētu izvairīties no iespējamās mazo valstu un lielvalstu sadursmes. Ir pat pateikts, ka mazo valstu uzdevums būtu pemt iniciatīvu Vācijas un Francijas sadarbības ietvaros, jo tiek uzskatīts, ka Vācijai un Francijai ir jābūt ES sadarbības dzinējspēkam. Tādējādi Beniluksa valstīm ir iespēja, piemēram, gūt labumu no draudzīgajām Nīderlandes un Francijas attiecībām²⁶ vai arī ciešajām Vācijas un Nīderlandes attiecībām.

Baltijas valstu ārpolitikas mērķis ir integrācija ES. Formālās attiecības kopš neatkarības atgūšanas ir gājušas strauji uz priekšu, sākot ar 1991. gada 21. augustu, kad EK atzina Baltijas valstis, līdz 1995. gada jūnijā asociēto līgumu parakstīšanas. Šīs attiecības ir plašāk aprakstītas LR Ārlietu ministrijas brošūrā "Īsi par Eiropas Savienību" 1995. gadā. Jautājums, vai ES uzskata Baltijas valstis par vienu kopīgu apvienību, dažkārt ir bijis diskutēts 1996. un 1997. gadā. Šajā sakarā Igaunija ir figurējusi kā iespējamā pirmā Baltijas valsts, kas varētu tikt uzņemta, ņemot vērā tās ekonomiskos rādītājus, lai gan Latvijas 1996. gada ekonomiskie rādītāji liecināja, ka Latvijai ir pamats tikt uzskatītai kā vienā līmenī ar Igauniju.

Taču jautājums, vai Baltijas valstis uzņems vienlaikus vai atsevišķi, pašreiz (1997. gada pavasarī) nav tik svarīgs. Vispirms jābūt skaidrībai par ES paplašināšanas grafiku, kas attiecībā uz kandidātvalstīm no Centrāl- un Austrumeiropas – arī Baltijas valstīm – droši vien kļūs zināms tikai pēc Starpvaldību konferences noslēguma. Konferences lēmums varētu būt zināms 1997. gada vasarā. Ziemeļeiropas ES dalībvalstis ir atbalstījušas vienlaicīgu sarunu uzsākšanu ar visām kandidātvalstīm, "izsijājot" sarunu lai-

kā. Sarunas varētu iecilgt vairākus gadus, un uzņemšanas grafiku tādat būtu atkarīgs no katras valsts gatavības. Pretstatā šādai pieejai pastāv iespēja arī politiskajiem apsvērumiem ietekmēt grafiku tādā veidā, ka objektīvi apsvērumi tiktu aizņemti. Izmantojot politiskos apsvērumus, nav izslēgts, ka ES uzskatītu Baltijas valstis par vienu bloku, kuram kopīgais iedzīvotāju skaits (ap 8 miljoniem) ir mazāks par vairākumu Centrāl- un Austrumeiropas valstu kandidātvalstīm. Sarunas varētu sākties vienlaikus ar katru valsti atsevišķi, un Baltijas valstis varētu uzņemt tajā pašā laikā. ES šādu pieeju izmantoja iepriekšējā paplašināšanās reizē, kad pievienojās Zviedrija, Somija un Austrija, kas visas tajā laikā, 1995. gadā, bija Eiropas Brīvās tirdzniecības asociācijas valstis.

Beniluksa valstu pieredze liecina, ka saskaņota rīcība mazo valstu starpā ir atstājusi pēdas ES attīstībā. Tā bija šīs organizācijas sākuma gads, kad Beniluksa valstu pieredze bija noderīga. Šodien nozīmīgākais ir sadarbība politiskajā laukā. Nav šaubu, ka Baltijas valstis – kā asociētās valstis, tā arī eventuali kā dalībvalstis – varēs daudz lietderīgāk ietekmēt paplašinātu ES, savstarpēji sadarbojoties vai sasniedzot saskaņotu nostāju. Skatoties uz jau esošajām Baltijas valstu struktūrām, nevarētu būt grūtības panākt šādu ietekmes pakāpi.

Šengenas līgums

Beniluksa valstu sasnīgumi iekšējo robežu formalitāšu vienkāršošanā un likvidēšanā iedvesmoja Vāciju un Franciju rīkoties, lai panāktu Eiropas telpu bez iekšējām robežām piecu valstu starpā: Vācija, Francija un Beniluksa valstis parakstīja Šengenas līgumu 1985. gada 14. jūnijā. Vārds "Šengena" ir ņemts no maza Luksemburgas ciemata ar šādu nosaukumu, kas atrodas tieši pie Luksemburgas, Vācijas un Francijas robežām. Līgums varēja balstīties uz Beniluksa valstu 25 gadu pieredzi, cenšoties panākt personu brīvu pārvietošanos.

Šengenas līgums attiecas uz cilvēku, preču un pakalpojumu pārvie-

tošanās ierobežojumu pakāpenisku atcelšanu. Līgumā valstis uzņēmas pienākumu vispār atteikties no sauszemes, jūras un lidostu robežkontroles "Šengenas telpā". Savukārt "Šengenas telpa" definēta kā brīvās pārvietošanās telpa līgumu parakstījušo valstu vidū.

Piecus gadus vēlāk, 1990. gada 19. jūnijā, līgums tika papildināts, kad tās pašas piecas valstis parakstīja konvenciju, kurā uzskaitīja visus noteikumus un garantijas, kas nepieciešamas, lai īstenotu brīvu robežu šķērsošanas pasākumus. 1990. un 1991. gadā Itālija, Spānija un Portugāle pievienojās līgumam. Ņemot vērā, ka līgumi izdara labojumus līgumslēdzēju valstu nacionālajā likumdošanā, tie stājas spēkā pēc tam, kad tos ir ratificējis katras šīs valsts parlaments.

Konvencijā parādījās noteikumi par iespējām policijai, sekojot noziedzniekiem, šķērsot citu Šengenas valstu robežas. Šajā sakarā Beniluksa valstu pieredze bija noderīga, jo 1962. gada Beniluksa līgums par juridisko palīdzību un personu izdošanu tika izmantots par pamatu.

Šengenas līguma noteikumi stājās spēkā 1995. gada 25. martā, kad Beniluksa valstīs, Vācijā, Francijā, Spānijā un Portugālē tika ieviests trīs mēnešu noteikumu pārbaudes termiņš. Sākot ar 1995. gada 1. jūliju, tika uzsākta oficiāla Šengenas līguma noteikumu īstenošana visās minētajās valstīs, izņemot Franciju. Sešas ES valstis atteicās no iekšējo robežu kontroles un piedāvāja iespēju personām, kuras ceļoja ar gaisa transporta līdzekļiem, to darīt bez muitas un dokumentu pārbaudes.

Itālijai un Grieķijai vēl ir jāpastiprina savu ārējo robežu kontrole, iekams Šengenas noteikumi varēs stāties spēkā. Francija nav ieviesusi Šengenas noteikumus attiecībā uz pasu kontroli, jo tā izmanto līgumā minētās tiesības sakarā ar iekšējās drošības apsvērumiem. Šajā sakarā Francija ir atsaukusies uz problēmām ar narkotikas plūsmu no Nīderlandes, kā arī problēmām ar nelegālo imigrantu ieceļošanu. Taču, šķērsojot Francijas sauszemes robežas, pieredze rāda, ka pasu kontrole tikpat kā nenotiek.

1996.gada decembrī Luksemburgā tika pieņemts lēmums, ka visas Ziemeļvalstis (Dānija, Zviedrija, Somija, Norvēģija un Islande) būs Šengenas dalībvalstis. Jāņem vērā, ka Norvēģija un Islande pat nav ES dalībvalstis. Tādu lēmumu panāca ES Ziemeļvalstu (Somijas, Zviedrijas un Dānijas) pieprasījums, jo, iekļaujoties ES 1995.gadā, Somijai un Zviedrijai bija svarīgi saglabāt jau esošo brīvās pārvietošanās režīmu, kas pastāvēju Ziemeļvalstu starpā. Ir pagaidu risinājums attiecībā uz Norvēģiju un Islandi – tās varēs piedalīties sanāksmēs, bet nevarēs piedalīties lēmumu pieņemšanas procesā. Lēmums uzņemt visas Ziemeļvalstis tika pieņemts starpvaldību līmenī, un tādējādi visām Šengenas dalībvalstīm tas būs jāapstiprina. Process varētu ieilgt vismaz divus gadus.

Šengenas līguma noteikumiem ir liela nozīme arī ārējo robežu kontrolē. To cenšas panākt, izmantojot Šengenas informācijas sistēmu (*Schengen Information System – SIS*), kas atrodas Strasbūrā. Tas ir datorizēts dienests, kas pilnvaro policiju un imigrācijas dienestu darbiniekus izmantot starpnacionālo datu bāzi, kurās ir informācija par aizdomās turētām vai nevēlamām personām, zagtām automašīnām un viltotu naudu. SIS ir ļoti svarīga, kontrolējot citu valstu pilsoņus, kas iebrauc ES caur Šengenas dalībvalstu ārējām robežām.

Šengenas līguma sekretariāts atrodas Beniluksa valstu sekretariāta telpās Briselē.

Šengenas līguma noteikumi par cilvēku brīvu pārvietošanos cenšas panākt to pašu mērķi, ko centās sasniegt Beniluksa valstis 1960.gadā. Taču Šengenas noteikumi ir daudz plašāki, jo tie paredz arī kopīgu politiku attiecībā uz patvēruma meklētājiem, plašāku policiju sadarbību un apjomīgāku informācijas tīklu. Šī mīļdarbība starp Beniluksa valstīm un Šengenas līgumvalstīm arī norāda, ka, no vienas puses, Beniluksa pieredze ir noderīga, bet, no otras puses, sadarbība plašākā mērogā pārsniedza Beniluksa valstu jau sasniegto.

Šengenas līgums attiecas uz vienu no ES pamatnērčjiem, proti, sa-

sniegt cilvēku pārvietošanās brīvību. Pieredze, piemēram, ar Franciju, liecina, ka šī mērķa īstenošanā sastopas ar praktiskām problēmām. Tomēr, vēl ir spēkā sākotnējie centieni par Šengenas valstu telpu, kurā cilvēki var brīvi pārvietoties bez robežkontroles.

Arī Baltijas valstu sadarbība ir veicinājusi personu brīvu pārvietošanos. Jau no 1992. gada ir spēkā noteikumi, kas izveidoja Baltijas valstis par vienotu vīzu telpu. (Protokols starp Latviju, Igauniju un Lietuvu par vienotu vīzu telpu 1992.gada 26.martā). Turklāt 1995.gada 1.jūlijā stājās spēkā līgums par savstarpēju bezvīzu pārvietošanos. Taču pasu kontrole starp Baltijas valstīm joprojām pastāv. Starp Beniluksa valstīm pasu kontrole nav pastāvējusi kopš 1960.gada 1.jūlija, kad kontrole pārgāja uz šo valstu ārējām robežām. Tāpat kā tagad Baltijas valstis, Beniluksa valstu vēstniecības ārzemēs ir izdevušas vīzas, kuras ir derīgas visās trijās valstīs.

Šķiet, Baltijas valstis sākušas saprast, ka savstarpēja valstu robežu kontrole būtu jāpārorientē uz labāku triju valstu ārējo robežu kontroli. Diemžēl, no trijām Baltijas valstīm tieši Latvija kopš neatkarības atgūšanas ir bijusi visgausākā savu austrumu robežu nostiprināšanā. Pūles nostiprināt valsts robežas ar Lietuvu un Igauniju būtu bijušas lietderīgāk izmantotas, nostiprinot robežas ar Krieviju un Baltkrieviju. Robežu līgums ar Krieviju un sapratne par ES noteikumiem, tuvojoties Latvijas uzņemšanai ES, acīmredzot veicinās austrumu robežu nostiprināšanu. Kā teica premjerministrs Andris Šķēle:

"Mēs nevaram sevi pieteikt Eiropas Savienībā, ja neprotam sārkārtot savu austrumu robežu."²⁷

Izteicienam ir arī atbals Deklarācijā par Ministru kabineta darbu, kuras 5.13 nodaļā ir rakstīts:

"1997.gadā uzsākt valsts austrumu robežas izbūvi."²⁸

Šengenas līguma jautājums ir ticis skats, pirmkārt, Beniluksa un Baltijas valstu parlamentu deputātu līmenī (1995.gada decembrī),

bet pēc tam arī Baltijas valstu pārstāvjiem griežoties tieši pie Senge-
nas valstu grupas (1996.gada maijā). Jautājums tiks plašāk aplūkots
brošūras nodaļā "Beniluksa un Baltijas valstu sadarbība".

4. AIZSARDZĪBAS UN DROŠĪBAS POLITIKA

Kopš deviņdesmito gadu sākuma jautājumi par piemērotāko veidu,
kā sasniegt stabilitāti un drošību Eiropā, ir bijuši degpunktā gan
Eiropas, gan Amerikas Savienoto valstu galvaspilsētās. Piedevām
dažādas starptautiskās organizācijas ir nodarbojušās ar šiem jau-
tājumiem, jo tie skar NATO un ES paplašināšanu, kā arī Eiropas
Drošības un Sadarbības Organizācijas (EDSO) lomu.

Lai gan ekonomiskie apsvērumi visvairāk ietekmēja Beniluksa val-
stu integrāciju, notika arī ciešākas sadarbības meklējumi drošības
un aizsardzības jomā. Kā jau tika minēts pašā brošūras sākumā,
pēckara notikumu attīstību brīvajām Eiropas valstīm vadīja vēlēša-
nās izvairīties no kara starp Franciju un Vāciju, kā arī nepiecieša-
mība aizsargāties no Padomju Savienības agresīvajiem draudiem.

Kā Baltijas valstis, tā arī Beniluksa valstis nespēja nodrošināt savu
valstu suverenitāti otrā pasaules kara laikā. Nīderlande saglabāja
neitralitātes politiku no 1905.gada līdz 1940.gadam un sāka meklēt
sabiedrotos tikai pēc tam, kad bija saņemts ultimāts no Vācijas.²⁹
Beļģijas neitralitāte arī neapturēja Vācijas ekspansīvu. Luk-
semburgas ģeogrāfiskais novietojums starp Vāciju un Franciju arī
neļāva tai pretoties Vācijai. Visu triju valstu neatkarība tika ap-
draudēta jau no 1933.gada vācu iefiltrēšanās un ekspansijas ma-
nevru dēļ.

ASV militārā klātbūtnē Eiropā un EK izveidošanās nozīmēja, ka
Beniluksa valstīm nebija nepieciešams meklēt kopīgus drošības
politikas risinājumus pēckara gados. Taču zināma sadarbība tomēr
notika. Izveidojās kopīga Beniluksa nostāja jautājumā par
četru lielvalstu (ASV, Apvienotā Karaliste, Francija un Padomju
Savienība) attieksmi pret Vāciju 1948. gada beigās. Iesniedzot kop-

īgu memorandu, Beniluksa valstis gribēja ne tikai pretoties četru
lielvalstu ekonomiskajai politikai, bet arī panākt aktīvu Beniluksa
valstu līdzdalību sarunās par Vācijas nākotni.

Lai gan panākumu Vācijas jautājumā nebija, tomēr šī sadarbība
guva panākumus attiecībā uz britu ārlietu ministra Bevina ierosi-
nājumu par Rietumu (Eiropas) Savienību. Pretstatā ierosinājumam
par divpusēju sadarbību militārās palīdzības jautājumos, Beni-
lksa valstis ierosināja daudzpusēju līgumu, kas nebalstītos uz
militāro palīdzību, bet balstītos uz sadarbību militārā, politiskā
un citās jomās. Pastāv uzskats, ka Rietumeiropas Savienības līgu-
ma parakstīšana 1948.gada 17.martā apstiprināja veiksmi Beni-
lksa valstu politiskajai sadarbībai.³⁰

Aizsardzības organizācijas – NATO – izveidošana pēckara gados
pamatā apliecināja, ka drošības politiku diriģēja lielvalstis. Ma-
zās valstis varēja, protams, darboties līdzī, bet ietekmēt bija grū-
tāk. Beniluksa valstu ietekme NATO ietvaros būtu varējusi būt
tikai minimāla.

Par mēģinājumiem izveidot Eiropas aizsardzības savienību piec-
desmito gadu sākumā, Beniluksa valstīm bija grūtības sasniegt
vienotu nostāju. Nīderlandē pamatā bija atšķirīgs viedoklis no Beļ-
ģijas un Luksemburgas, kuras uzskatīja, ka šāda aizsardzības sa-
vienība būtu Eiropas integrācijas sastāvdaļa un mērķis pats par
sevi. Toties Nīderlandē to uzskatīja par tādu "nepieciešamu ļau-
numu", kas katrā gadījumā būtu subordinēts NATO. Bet tad, kad
Francija 1954.gadā noraidīja ideju par aizsardzības savienību, Beni-
lksa valstis varēja atgriezties pie saskaņotās sadarbības citās
jomās, kas savukārt pozitīvi ietekmēja EK tālāko attīstību.³¹

Tomēr jāatceras, ka arī Beniluksa valstis bija starp tām valstīm,
kas bija klāt pie NATO pirmsākumiem. Transatlantijas aizsardzī-
bas sistēmas izveidošanā Beniluksa valstu nostājā nebija pretru-
nu, bet, kā redzams, šādas pretrunas tomēr parādījās jautājumā
par iecerēto Eiropas aizsardzības savienību.

Acīmredzot Beniluksa valstīm agrāk nebija nepieciešams ieņemt īpašu nostāju NATO ietvaros. Pastāv Beniluksa valstu vienošanās par sadarbību aizsardzības jomā. Tieši pēdējā laikā starp Beniluksa valstīm notiek zināma attīstība aizsardzības un drošības politikā. Aizsardzības ministri tiekas reizi gadā neformālā veidā un bez protokolēšanas. Mērķi šādai sadarbībai un saskaņošanai ir divkārši:

- uzlabot aizsardzības centienu lietderību;
- pēc iespējas sasniegt kopīgu nostāju citos forumos.³²

Varētu pieņemt, ka tikšanās reizēs ministri skar arī jautājumus par NATO. Tieši šādu kopīgu nostāju ir pieprasījis nozīmīgs beļģu politiķis Leo Tindemans, kādreizējais Beļģijas premjerministrs (1974. – 1979.g.) un ārlietu ministrs (1981. – 1989.g.). Uzstājoties kā viens no galvenajiem runātājiem Beniluksa Konsultatīvajā Starptautiskajā padomes konferencē 1994.gada 18.novembrī Hāgā, viņš teica:

"Beniluksa valstīm ir jāuzņemas vienota nostāja NATO ietvaros. Mums ir tāda pati ģeostatistiskā pozīcija."³³

Pēdējā laikā sadarbības rezultātā ir bijušas vairākas nozīmīgas vienošanās. 1996.gada 26. septembrī trīs valstis parakstīja vienošanos par izvietojamajiem Beniluksa gaisa spēkiem ("*Benelux Deployable Air Task Force*" (*DATF*)). Tā paredz sadarbību starp Beļģijas un Nīderlandes gaisa spēkiem un Luksemburgas armiju krīzes vadīšanas operācijās ("*crisis management operations*") ANO, NATO, EDSO vai RES ietvaros. Nīderlande un Beļģija 1996.gada 7.februārī iesāka sadarbību ar nosaukumu "Admirālis Beniluks" ("*Admiral BENELUX*"), kas apliecināja jau vairākus gadus pastāvējošo ciešu sadarbību starp abu valstu jūras kara flotēm. Vienošanās paredzēja vienu komandu, kurā ir integrētas abu valstu nacionālās jūras komandas.³⁴

Nav šaubu, ka Beļģijas un Nīderlandes pieredze šajā jomā varētu būt noderīga, veidojoties paredzētajai Baltijas valstu kopīgajai flotei.

Baltijas valstīm ir bijuši pilnīgi citi apsvērumi par sadarbību drošības un aizsardzības jomā. Atrdoties pagaidām ārpus svarīgākajām starptautiskajām organizācijām – NATO un ES –, kas varētu garantēt drošību un valstisko neatkarību, savstarpējā sadarbība ieņem īpaši nozīmīgu lomu. Šī sadarbība papildina katras Baltijas valsts centienus nostiprināt drošību un suverenitāti.

Kopš neatkarības atgūšanas 1991.gadā nepieciešamība pastiprināt drošību vispirms koncentrējās uz Krievijas karaspēka izvešanu. Eiropas Drošības un sadarbības apspriedes Helsinku sanāksmes 1992.gada deklarācijā, ko parakstīja arī Krievija, atsaucās uz nekavējošu ārvalstu (t.i., Krievijas) karaspēka izvešanu no Baltijas valstīm. Attiecīgā deklarācijas rindkopa (15.) pirmajā teikumā norādīja uz tālāka patiesajiem apstākļiem, proti, ka "...joprojām vajag aizstāvēt dažu valstu neatkarību un suverenitāti."³⁵ Galu galā Krievija izmantoja "valdi un skaldi" taktiku šīs problēmas risināšanā, kas nozīmēja, ka no Lietuvas tā savu karaspēku izveda līdz 1993.gada 31.augustam, bet no Igaunijas un Latvijas vienu gadu vēlāk. Baltijas valstu sadalīšanās bija saistīta ar tā saucamo diskrimināciju pret krieviski runājošajiem iedzīvotājiem Latvijā un Igaunijā. Taču Krievijas centieni šo problēmu saistīt ar karaspēka izvešanu neizdevās.

Tajā pašā laikā jāatceras, ka katrā Baltijas valstī tomēr bija atšķirīgi apstākļi. Lietuvai nebija liels cittautešu ieplūdums padomju laikā, toties tai palika Kaļiņingradas apgabala problēma. Latvija piekrita atstāt vienu Skrudundas lokatoru savā teritorijā līdz 1998.gadam. Savukārt Igaunijai izdevās panākt Paldiski kodolreaktora zemūdens bāzes demontāžu līdz 1995.gada 30.septembrim. Jautājumā par Krievijas pensionēto militārpersonu palikšanu Igaunijā un Latvijā abas valstis nevienojās par kopīgu pieeju. Šo dažādu apsvērumu dēļ ir saprotams, ka nebija Baltijas valstu vienotības Krievijas karaspēka izvešanas jautājumā.

Taču tas neizlēda ļoti efektīvu sadarbības uzsākšanu starp Baltijas valstu Aizsardzības ministriem vienlaikus ar karaspēka iz-

vešanas problemātikas risināšanu. Vēsturiskā pieredze rāda, ka nespēja īstenot ciešāku Baltijas valstu militāru sadarbību trīsdesmitajos gados tolaik negatīvi ietekmēja visu attīstības gaitu. Tāpēc Baltijas valstu sadarbības sasniegumi aizsardzības jomā kopš neatkarības atgūšanas ir vērā ņemami. Šeit ir runāts galvenokārt par ministriju sadarbību, kas ir vainagojusies ar ANO (Apvienoto Nāciju Organizācijas) miera uzturēšanas spēka Baltijas bataljona (BALTBAT) izveidošanu un tā līdzdalību NATO spēkos Bosnijā. Ideja par BALTBAT izveidošanu pirmo reizi tika apspriesta 1993.gada novembrī, satiekoties trīs Baltijas valstu Aizsardzības spēku komandieriem Tallinā. Inīcīatīva piederēja Igaunijas ģenerālmajoram Einseļnam. 1994.gada martā Jūrmalā Aizsardzības spēku komandieri parakstīja vienošanos par bataljona izveidošanu, darbību un operatīvātī, kā arī aīcinājumu Baltijas valstu prezidentiem un valdībām parakstīt dokumentu par miera spēka bataljona izveīdī. Jau 1994.gada augustā sākās bataljona izveidošana ar Ziemeļvalstu, ASV, Apvienotās Karalistes, Vācijas un Nīderlandes atbalstu. Kopš 1996.gada katras Baltijas valsts BALTBAT vienība atsevišķās rotās ir piedalījies miera uzturēšanas spēkos Bosnijā. Tādējādī Baltijas valstīs sāk parādīt, kā tās var snīgt savu kopīgu ieguldījumu Eiropas drošībā.

Baltijas valstu jūras flotes ir arī sadarbojušās ar nolīku izveīdot kopīgu Baltijas eskadronu – BALTRON. Tāpat kā BALTBAT izveīdošanā, tā arī šajā projektā tiek iesaīstītas citas valstīs, kuras varēs palīdzēt ar mācībām un finansēm.

Tajā pašā laikā ir notikušas sarunas par Baltijas valstu vienotu gaisa telpas kontroli, kas būtu vēl viens piemērs sekmīgai triju valstu sadarbībai. ASV ir izrādījusi pretīnākšanu, lai palīdzētu nodibīnāt vienotu gaisa telpas kontroles centru, kas atrastos kādā no Baltijas valstīm. Vīstīcamākais, ka šāds centrs atradīsies Lītuvas teritorijā.

Kā redzams, veiksmīgā Aīzsardzības ministriju sadarbība ir apīlicīnājusi Baltijas valstu spējas ar praktisku darbību sasniegt la-

bus rezultātus. Praktiskās darbības rezultātā pilnveīdojas kopīgais miera uzturēšanās spēks BALTBAT, kas jau kopš 1996.gada sāka dot savu ieguldījumu Eiropas drošībā, piedaloties Bosnijas miera uzturēšanas spēkos. Drīzumā ir sagaidāma kopīga flotu eskadrona izveīde un kopīgās gaisa kontroles sistēma.

Skaidrī izteīkta vēlme Igaunijai, Latvijai un Lietuvai integrēties Ei-roatlantijas un Eiropas struktūrās nosaka sadarbības nepīcieīsamību. Šāda ārpolitikas orientācija un savstarpēja sadarbība ir vēl jo vairāk aktuāla, ņemot vērā Krievijas neatīaidību uzskatīt, ka Baltijas valstīs atrodas Krievijas likumīgajā īteresu sfērā. Krievijas uzskati ir īpaši izpaužuīes priekšvakarā pirms lemšanas par NATO papīlaīnāšanu, ar tās izteīktu pretestību pret Baltijas valstu uzņemšanu NATO. Kā piemēru var pieminēt prezidenta Jeļcina 14.marta paziņojumu pirms viņa tīkšanās Helsīnkos ar ASV prezidentu Klintonu, kad viņš teīca: "Mūsu (...) kategoriska prasība ir, lai NATO nekādā veīdā neīsaīstītu Baltijas un NVS valstīs."⁵⁶

Šī sadarbība drošības un aīzsardzības jomā rāda, ka Igaunijas un Lītuvas suverenitāte ir arī Latvijas suverenitāte. Kā rakstīja Latvijas Bruģoto spēku komandieris pulkvedīs Dalbīņš :

".. drauds vienai Baltijas valstij ir neapšaubāmi drauds visām Baltijas valstīm un ir visu triju valstu īterēsēs strādāt kopā."⁵⁷

B. EKONOMISKĀ INTEGRĀCIJA

1. DEFINĪCIJAS UN SKAIDROJUMI

Ekonomisko integrāciju varētu definēt kā procesu, kas atceļ diskrīmināciju starp ekonomiskām vienībām, kuras atrodas dažādās valstīs. Ekonomiskā integrācija var notikt vairākās stadijās. Piecas ir šādas :

- brīvās tirdzniecības reģions;
- muitas savienība;

- kopīgais tirgus;
- ekonomiskā savienība;
- pilnīgā ekonomiskā integrācija.

Šīs stadijas var arī saplūst viena ar otru, jo, piemēram, kopīgā tirgus un ekonomiskās savienības izpausmes var parādīties, izveidojoties muitas savienībai.

Nēmot vērā, ka šīs stadijas ir aktuālas arī Latvijas integrācijai gan ES, gan Baltijas valstu savstarpējā integrācijā, būtu vietā īsi raksturot katru stadiju:

1. *Brīvās tirdzniecības reģionā* tarifi un kvantitatīvie ierobežojumi starp dalībvalstīm tiek atcelti, bet katra valsts patur atšķirīgos ārējos tarifus attiecībā pret trešajām valstīm.
2. *Muitas savienībā* notiek ne tikai preču kustības ierobežojumu atcelšana dalībvalstu starpā, bet arī dalībvalstu ārējo tarifu izlīdzināšana tirdzniecībā ar trešajām valstīm. Lai muitas savienība varētu pilnīgi darboties, nevajadzētu pastāvēt netiešos nodokļu atšķirībām uz precēm ar izcelsmi muitas savienības dalībvalstīs. Precēm, kuras importē no trešajām valstīm, nevajadzētu pastāvēt dažādām nodokļu likmēm. Vēl viena raksturīga īpašība perfekta muitas savienībai ir vienota muitas likumdošana.

Šīs divas pirmās stadijas – brīvās tirdzniecības reģions un muitas savienība – attiecas tikai uz tirdzniecību ar precēm. Tās paredz neierobežotu savstarpējo tirdzniecību ar precēm, kuru izcelsme ir kādā no līgumslēdzējam valstīm.

Atšķirībā no muitas savienības brīvās tirdzniecības reģionā nepastāv vienotas nodokļu likmes uz importētām precēm no trešajām valstīm. Tādējādi valstis, kas atrodas brīvās tirdzniecības reģionā, var turpināt noteikt nodokļus importētām precēm. Tas savukārt nozīmē, ka ir vajadzīga papildu iekšzemes robežu kontrole.

Muitas savienībā var turpināt pastāvēt vairāk šķēršļu. Toties izveidojot *kopīgu tirgu*, šķēršļu vairs nav.

54

3. *Kopīgais tirgus* paredz lielāku ekonomisko integrāciju, kad valsts atceļ ne tikai tirdzniecības ierobežojumus, bet arī ierobežojumus darbaspēka un kapitāla kustībā. Notiek ne tikai brīva preču kustība, bet arī ražošanas līdzekļu un pakalpojumu brīvība. Tātad šī stadija attiecas uz ražošanas līdzekļiem (darba spēku un kapitālu), kā arī uz precēm un pakalpojumiem.

Šodien, īpaši ES ietvaros, "kopīgais tirgus" (*common market*) nosaukuma vietā tiek lietoti nosaukumi "vienots tirgus" (*single market*) jeb "iekšējais tirgus" (*internal market*). Nav atšķirības starp šiem trim jēdzieniem.

4. *Ekonomiskā savienība* apvieno tirdzniecības ierobežojumu atcelšanu ar zināmu nacionālās ekonomiskās politikas harmonizāciju, lai novērstu diskrimināciju, ko rada atšķirības valstu politikās.
5. *Pilnīgās ekonomiskās integrācijas* priekšnoteikums ir, ja notiek monetārās, nodokļu, sociālās un pretcikliskās politikas apvienošana. Tā paredz pārnacionālu pārvaldi, kuras lēmumi būtu saistoši.

Protams, katrā stadijā jāveic zināmas praktiskas darbības, īpaši attiecībā uz preču izcelsmi. Ir jāvienojas par līdzīgiem reglamentiem, kas vienveidīgi nosaka un pārbauda preču izcelsmi. Pretējā gadījumā brīvās tirdzniecības reģions vai muitas savienība nevarēs efektīvi darboties. Muitas savienību vai brīvās tirdzniecības reģionu ir iespējams sasniegt tikai tad, ja, pirmkārt, pastāvošā līcencēšanas un kvotu sistēma tiek atcelta un, otrkārt, notiek pietiekama saskaņošana netiešo nodokļu un valsts dotāciju nozarēs.

Padziļinoties ekonomiskajai integrācijai, nozīmīgāki kļūst politiskie apsvērumi, tādējādi novilkt robežu starp ekonomisko un politisko integrāciju reizēm nebūt nav tik vienkārši. Kā tika iepriekš uzsvērts, plašāka integrācija starp valstīm var īstenoties, notiekot savstarpējai viedokļu saskaņošanai un sadarbībai. Lēmums par to, vai šādai saskaņošanai vai sadarbībai jānotiek, bieži vien ir politisks lēmums.

55

Skaidrības labad vajadzētu piebilst, ka tirdzniecības ierobežojumos ietilpst muitas tarifi, kvotas, standarti, veterinārie noteikumi un sanitārie/medicīniskie noteikumi.

2. BENILUKSA VALSTU SAVSTARPĒJĀ ATTĪSTĪBA

Lai iegūtu priekšstatu par Beniluksa valstu ekonomisko integrāciju, būtu lietderīgi vispusīgāk aplūkot dažus nozīmīgus faktoros, ko šīs valstis ir veikušas, lai izveidotu muitas savienību, kopīgu tirgu un ekonomisko savienību. Tās ir trīs no augstāk minētajām ekonomiskās integrācijas fāzēm.

Muitas savienība

Muitas Konvencija, ko Beļģija, Luksemburga un Nīderlande parakstīja 1944.gadā Londonā, stājās spēkā tikai 1948.gada 1.janvārī. Tam bija vairāki iemesli.

Pirmkārt, parakstīšanas brīdī 1944.gadā karš vēl nebija beidzies. Beļģiju un Luksemburgu atbrīvoja pāris nedēļas pēc Konvencijas parakstīšanas, bet Nīderlande savu neatkarību atguva tikai 1945.gada maijā, kad trimdas valdība atgriezās valstī. Zeme bija izpostīta pēc bada ziemā, turklāt tieši pēdējos kara mēnešos Nīderlandē vācieši izdarīja lielus postījumus.

Otrkārt, ciešā saistībā ar iepriekš minēto, kara beigās ekonomiskais stāvoklis katrā Beniluksa valstī bija atšķirīgs. Nīderlandes valdībai bija jātic galā ar kara smagajām sekām gan ekonomikā, gan politikā. Jautājums par Londonā noslēgto vienošanos nefigurēja kā prioritāte valdības dienas kārtībā. Vismaz 1943.gadā parakstītā monetārā vienošanās nodrošināja iespēju Nīderlandei saņemt kredītus, lai palīdzētu finansēt valsts ekonomisko atveseļošanu.

Beļģijai un Luksemburgai bija iespēja daudz ātrāk sākt savas ekonomikas atveseļošanu. Piedevām Beļģija bija vienīgā Eiropas valsts, kurai, karam beidzoties, nebija ārējā parāda, jo kara laikā tās kolonija Kongo turpināja pārskaitīt nodokļus.

56

Treškārt, sāka parādīties arī pretestība pret Londonā parakstīto Konvenciju. Dažas Nīderlandes rūpniecības un komerciālās apriņķas bija pret muitas savienību, jo tās apzinājās, ka Beļģija ļoti maz cietusi no kara un būs konkurences spējīgāka.

Ceturtkārt, parādījās arī ārpolitiski apsvērumi. Francija izrādīja interesi atjaunot ekonomiskos sakarus ar Beniluksa valstīm. Nīderlande uz šādu iniciatīvu skatījās ne visai pozitīvi. Tad 1947.gadā tika izveidots ASV Maršala plāns, lai atjaunotu karā izpostīto Eiropu. Attiecībā uz šo iniciatīvu Beniluksa valstis iepēma vienotu viedokli un iesniedza kopīgu memorandu, bet tomēr šī attīstība ietekmēja Muitas Konvencijas stāšanos spēkā.

Piektkārt, 1944.gadā Konvencija sastāvēja tikai no deviņiem pantiem, kas apstiprināja triju valstu vēlmi nodibināt vienotu muitas telpu ar kopīgu ārējo tarifu un muitas nodokļu atcelšanu iekšzemē. Tā bija politiska deklarācija. Valdības apstiprināja politisku gribu dibināt vienotu tirgu, atstājot tā izpildi starpvaldību institūcijām. Tādējādi ievērojot jaunus apstākļus, kas radās pēc Konvencijas parakstīšanas, tās tekstu grozīja ar 1947.gada martā parakstīto protokolu.

Konvencija stājās spēkā 1948.gada 1.janvārī, ieviešot šādus trīs principus:

- tūlītēju kopīgu muitas tarifu noteikšanu attiecībā uz visām importa precēm no trešajām valstīm;
- tūlītēju iekšējo robežu muitas tarifu atcelšanu attiecībā uz visām precēm, kas ir ražotas Beniluksa valstīs;
- mērķi panākt saskaņotu vai pēc iespējas kopīgu politiku attiecībā uz netiešo nodokļu likmēm un triju valstu politiku lauksaimniecības, rūpniecības un tirdzniecības jomās.

Šeit jāatzīmē, ka Beniluksa valstis nekad nesasniedza mērķi izveidot pilnīgu muitas savienību. Kara laika iecerēs netika īstenotas. Piemēram, centieni panākt vienotas netiešo nodokļu likmes cieta neveiksmi. Kopīga politika attiecībā uz lauksaimniecības pro-

57

duktiem nekad neizveidojās. Toties notika sadarbības pārorientēšanās uz Eiropas Kopieni un pakļaušanās tās kopīgajai lauksaimniecības politikai. Jautājums par kopīgo tirdzniecības politiku tiks izskatīts nākošajā nodaļā.

Kopīgais tirgus

Lai gan Beniluksa valstīm neizdevās panākt Muitas savienību, tomēr kopīgā tirgus izveidošanā tām veicās labāk. Sadarbība triju valstu starpā guva panākumus trīs nozarēs, proti:

- kopīgā tirdzniecības politika;
- maksājumi trešajām valstīm;
- ražošanas līdzekļi.

Kā izpaužas šīs veiksmes? Būtu mazliet jāapskata katra nozare atsevišķi.

Kopīgā tirdzniecības politika

Tirdzniecībā ar trešajām valstīm apvienošanās notika pamazām. Beniluksa valstis 1948. gada martā vienojās turpmāk sistemātiski saskaņot savu tirdzniecības politiku ar trešajām valstīm. Par divpusējam sarunām ar trešajām valstīm sarunu veicēji saņēma instrukcijas mēģināt izvairīties no pretrunām. Attiecībā uz starptautiskajām konferencēm viņus aicināja saskaņot instrukcijas, ko sūtīja katras valsts delegācijai.

Maksājumi trešajām valstīm

Vispirms, pēc kara gados izveidojās savstarpēji kredīta noteikumi. Par pamatu tika ņemta 1943. gada monetārā vienošanās. Izstrādātais mehānisms nodrošināja iespēju Beļģijai un Luksemburgai – sakarā ar šo valstu agrāko vienošanos – sagādāt Nīderlandei aizdevumus, kas tai atļāva samaksāt par importētajām precēm. Savukārt šis Beniluksa izstrādātais mehānisms iecerējās plašākajā maksājumu struktūrā, ko izveidoja ASV Maršala plāns.

Ražošanas līdzekļi

Ražošanas līdzekļi sadalās divās daļās, proti, darbaspēks un kapitāls.

Darbaspēks. Jau kopš 1933. gada pastāvēja abpusējie līgumi starp visām Beniluksa valstīm. Strādniekiem no vienas valsts bija iespēja meklēt darbu kaimiņu valstī. Beļģijā un Nīderlandē darba meklētājiem bija jāuzrāda darba karte.

Kapitāls. Liberalizācija kapitāla kustībā notika 1954. gadā, kad tika parakstīts Briseles protokols. Pirmkārt, tas attiecas uz komerciāliem darījumiem un tiešām investīcijām. Iedzīvotāji varēja brīvi ieguldīt kapitālu jebkurā Beniluksa valstī un saņemt peļņu no ieguldītās summas. Tomēr saglabājās neliels ierobežojums, jo, lai izdotu akciju citas valsts valūtā, bija nepieciešams pirms tam saņemt atļauju. Ņemot vērā, ka citās Eiropas valstīs vēl nebija valūtas konvertējamības, tad Briseles protokols radīja iespējas, kas agrāk nepastāvēja.

Ekonomiskā savienība

Beniluksa valstu savienība stājās spēkā 1948. gada sākumā. Apmēram desmit gadus vēlāk (1958. gada 3. februārī) valstis parakstīja Ekonomiskās savienības līgumu. Līguma pamatfilozofija izteikta jau pirmajā pantā un skan šādi:

"1. Starp Beļģijas Karalisti, Luksemburgas Lielhercogisti un Nīderlandes Karalisti tiks nodibināta Ekonomiskā savienība, kas nodrošinās cilvēku, preču, kapitāla un pakalpojumu kustības brīvību.

2. Savienība nozīmēs:

- a) ekonomiskās, finanssniālās un sociālās politikas saskaņošana;
- b) kopīgā nodarbošanās un piemērošanās politika ekonomiskajās attiecībās ar trešajām valstīm un maksājums un ar tiem saistītajos jautājumos."

Starp 1948. gadu un 1958. gadu Beniluksa valstis parakstīja vairākus līgumus un vienošanās. Ekonomiskās savienības līgums apkojoja, iekļāva un no jauna definēja jau agrāk paveikto. Līgums

lika pamatus šo valstu Ekonomiskās savienības tālākai attīstībai. Aplūkosim, kā izveidojās kustības brīvība minētajās nozarēs.

Cilvēku kustības brīvība

Vispirms – par darbaspēka kustības brīvību. Ekonomiskās savienības līgums stājās spēkā vienlaikus ar Darbaspēka līgumu. Šī likumdošana nodrošināja iespēju strādniekiem, kas dzīvo vienā valstī, brīvi pārvietoties bez speciālas darba meklēšanas atļaujas, lai meklētu darbu citā Beniluksa valstī.

Bet, sākot ar 1960. gada 1. jūliju, pasu kontroles cilvēkiem, kas pārvietojās Beniluksa valstīs, vispār tika atceltas. No tā laika vairs nekontrolēja pases uz Beļģijas un Nīderlandes robežas, nedz uz Beļģijas robežas ar Luksemburgu. (Šis jautājums arī tika izskatīts nodaļā par politisko integrāciju un Šengenas līgumu.)

Preču kustības brīvība

Lai gan tirdzniecības politikā nebija nepieciešama iekšzemes robežu pārbaude, tomēr dokumentu pārbaudes muiā turpinājās, jo pastāvēja atšķirības muitas sistēmā starp Beļģiju un Luksemburgu, no vienas puses, un Nīderlandi, no otras puses. Taču šīs atšķirības izzuda, kad visas trīs valstis vienojās par Beniluksa muitas telpas apvienošanu. No muitas viedokļa visas trīs valstis uzskatīja par vienu telpu, sākot ar 1971. gada 1. februāri. Tomēr nodokļu iekasēšana un statistikas datu nepieciešamība neļāva pilnīgi brīvu preču kustību Beniluksa valstīs. Bet Eiropas Kopiena nolēma harmonizēt šīs nozares, tādējādi, sākot ar 1993. gada 1. janvāri, iekšzemes robežu kontrole attiecībā uz komerciālo satiksmi kļuva lieka. Kopš tā laika pastāv pilnīga preču kustības brīvība Beniluksa valstīs.

Kapitāla kustības brīvība

Kā jau iepriekš tika minēts, 1954. gadā parakstītais Briseles protokols ieviesa zināmu liberalizāciju kapitāla kustībā. Arī šajā jomā

tālāko attīstību noteica Eiropas Kopienas ekonomiskās integrācijas process.

Pakalpojumu kustības brīvība

Šī brīvība attiecas uz dažādu profesiju darbiniekiem, kas vēlas savu firmu nodibināt citā valstī. Šādos gadījumos jāsasopas ar otras valsts noteikumiem, kas varētu likt šķēršļus citu valstu firmu darbībai. Kopš 1965. gada Beniluksa valstu dažādu profesiju pārstāvjiem bija iespējas iekārtoties jebkurā Beniluksa valstī. Noteikumi par citu valstu kvalifikācijas atzīšanu tomēr ietekmē iespēju individuālam nodibināt savas profesijas firmu citā valstī. Šāda atzīšana starp Beniluksa valstīm attiecās vienīgi uz deviņām regulētām profesijām (piemēram, frizieri, fotogrāfi, velosipēdu un motociklu mehāniķi u.c.) Beļģijā un Nīderlandē, bet ne Luksemburgā. Centieni panākt, lai visas trīs valstis ieviestu vienotu praksi, tika pārtraukti tad, kad sāka parādīties EK noteikumi.

Beniluksa Ekonomiskās savienības līgums tika uzskatīts par pāvērsieni šo valstu savstarpējās integrācijas procesam. Iemesli bija šādi:

1. Līgums ietvēra visā pilnībā sadarbības sasniegumus. Institutionālie un nozīmīgākie noteikumi par sadarbību bija skaidri un metodiski izvīzīti.
2. Līgums noteica mērķi – iekšējā tirgus izveidošanu. Lai sasniegtu šo ekonomisko fāzi, valstīm tomēr bija nepieciešams noslēgt papildu vienošanos.
3. Ekonomiskās integrācijas mērķis tika paplašināts, jo parādījās jauni integrācijas līdzekļi: pirmkārt, sadarbības politika kā princips, un, otrkārt, vienota telpa Savienības pilsonim.
4. Pavērās iespēja Beniluksa valstīm demonstrēt svarīgu politisku gribu savstarpēji sadarboties. Šī sadarbība tad varēja kļūt par paraugu Eiropas (Ekonomiskajai) Kopienai.

BENILUKSA VALSTU EKONOMISKĀ INTEGRĀCIJA — PARAUGS BALTIJAS VALSTĪM

Laikā, kad izveidojās Beniluksa sadarbība, plašāka integrācija Eiropas mērogā nebija vēl sākusies. Šodien stāvoklis ir diametrāli pretējs. Noteikumi par integrāciju ES mērogā nosaka daļbvalstu un kandidātvalstu rīcību. Tas īpaši attiecas uz monetāro savienību, kam 1997. gads ir izšķirošais. Beniluksa savstarpējā ekonomiskā integrācija nav vairs aktuāla, jo ES mērķi, tāpat kā Pasaulē Tirdzniecības Organizācijas (PTO) noteikumi, nosaka virzību un attīstību.

Kaut gan Latvijas un pārējo Baltijas valstu mērķis ir integrēties ES, integrācija pašu Baltijas valstu starpā var tikai veicināt plašāku integrāciju. Šo faktu ir arī atzinuši Baltijas valstu valdību vadītāji. Piemēram, Ministru prezidentu parakstītajā paziņojumā Tallinā 1997. gada 6. februārī ir teikts:

"...mēs raugāties uz baltiešu sadarbību no mūsu valstu pievienošanās ANS viedokļa."³⁸

Ekonomiskajā jomā sadarbības meklējumi starp Baltijas valstīm būs aktuāli līdz to uzņemšanai ES. Ne velti, jau tūlīt pēc neatkarības atgūšanas Rietumvalstīs mudināja uz šādu sadarbību. Taču saprotams, ka katrai Baltijas valstij tobrīd svarīgāk bija nostiprināt savu neatkarību. Turpretī draudzīgu padomu no Rietumvalstīm par Baltijas valstu apvienošanu ar nolūku vēlāk iestāties citā savienībā 1991. gadā bija grūti saprast. Izdzirdot šādu padomu, uzreiz radās jautājums:

"Mēs tikko izbēgām no vienas Savienības, kāpēc būtu jāiestājas citā?"

Skatoties uz iepriekš minēto Beniluksa valstu ekonomisko integrāciju, ir skaidrs, ka Muitas savienība un ar to saistītā tirdzniecība ar precēm ir nozares, kas tiešā veidā skar Baltijas valstu sadarbību.

Atšķirībā no Beniluksa valstīm, Baltijas valstis savā sadarbībā ir likušas uzsvāru Brīvās tirdzniecības līgumam. Ja Beniluksa valstis uzreiz vienojās par Muitas savienību, tad Baltijas valstīm nozīmīgāka bija brīvā tirdzniecība.

Baltijas valstis politiskajā līmenī vairākkārt ir izteikušas vēlēšanos vienoties par muitas savienību.³⁹

Iepriekš minētajā valdību vadītāju tikšanās laikā Tallinā tika pieņemta rezolūcija, kurā teikts:

"Mēs vienojamies, ka Latvijai, Lietuvai un Igaunijai vajadzētu censties panākt nepieciešamos noteikumus, lai efektīvi iestātos Baltijas Muitas savienībā."⁴⁰

Piedevām no Latvijas puses ir izskanējušas iekšpolitiskas vēlmes panākt kopīgu tirgu. A. Šķēles valdības deklarācijā par Ministru kabineta darbu bija definēts šāds ārpolitisks mērķis:

"Līdz 1.05.97. izstrādāt konkrētu pasākumu plānu Baltijas vienotā tirgus izveidei (muitas ūnija, brīvā kapitāla un darbaspēka aprīte, nodokļu sistēmu harmonizācija) atbilstoši ES principiem."⁴¹

Tomēr nav izslēgta iespēja, ka darbība neatbildīs visu triju valstu deklarētajam mērķim – izveidot Baltijas Muitas savienību. Ko darīt, ja, piemēram, Lietuva nolemj rīkoties citādi? Beniluksa valstu sadarbības pieredze liecina, ka arī divatā var daudz ko panākt. Beļģijas vienošanās ar Luksemburgu 1921. gadā skāra visai nozīmīgas nozares, piemēram, muitas barjeru atcelšanu un vienotu muitas un nodokļu noteikumu izveidi attiecībā uz trešajām valstīm. Izrādījās, ka šī vienošanās konkrēti palīdzēja visām trim valstīm sadarbīties pēc tam. Jautājums par ciešāku sadarbību starp Igauniju un Latviju tika pārrunāts Igaunijas ārlietu ministra Ilvesa 1997. gada janvāra vizītes laikā Latvijā.⁴²

Tātad divu valstu ciešāka sadarbība varētu dot pozitīvas sekas. Ko vēl dod Beniluksa valstu pieredze?

Sākotnējās problēmas ar atšķirīgajiem ekonomiskajiem apstākļiem nebija šķērslis Muitas savienības radīšanai. Arī apstākļi Balti-

jas valstīs bija dažādi brīdī, kad tās atguva neatkarību. Protams, visas valstis bija daļa no Padomju Savienības plānveida ekonomikas, kad tirdzniecību kontrolēja no Maskavas. Bet no visām trim valstīm Latvijā bija izvietots lielāks skaits padomju smagās rūpniecības uzņēmumu. Saites ar Maskavu bija ciešākas, atkarība lielāka, tāpat darbaspēka iepildums lielāks. Igaunijai bija attīstītāka vieglā rūpniecība, kuru līdz ar to varēja ātrāk pārorientēt uz Rietumiem. Savukārt Lietuvā galvenā nozare bija lauksaimniecība.

Pirmajos piecos gados atjaunoto Baltijas valstu ekonomiskās attīstības līmenis ir bijis atšķirīgs. Tāpat katra valsts ir parakstījusi Brīvās Tirdzniecības līgumu ar ES, kurā, piemēram, ir atšķirīgi noteikumi par muitas tarifu. Par atšķirīgajiem muitas tarifiem arī atzīmēts, izskatot jautājumu par iestāšanos Pasaules Tirdzniecības Organizācijā. Kā atzina Latvijas Ekonomikas ministrijas darbinieks:

"Runāt par kādiem kopējiem Baltijas muitas tarifiem varēs tikai tad, kad kļūs zināmi tie tarifi, par kuriem katra no Baltijas valstīm ir vienojusies ar PTO."⁴³

Taču šāds atšķirības neizslēdz sadarbību un integrāciju citās jomās.

Tirdzniecības jomā ekonomiskās integrācijas politika Beniluksa valstu starpā veicināja tirdzniecības attīstību. Beniluksa valstu starpā kopējā tirdzniecība palielinājās no 16-17% četrdesmito gadu beigās līdz 23% 1950. gadā. Šāds lēciens pamudināja valstis darboties tālāk tirdzniecības jomā. Izveidojās kopīga tarifa politika attiecībā uz trešajām valstīm. Atcēla kvantitatīvos ierobežojumus precēm, kas bija ražotas dalībvalstīs. Līdz 1982. gadam Beniluksa valstīs eksporta apjoma ziņā bija sasniegušas ceturto vietu aiz ASV, Vācijas un Japānas starp pasaules galvenajām tirdzniecības valstīm.⁴⁴

Taču, ja bija panākumi rūpniecības preču eksportam, kam ierobežojumi tika atcelti 1950. gadā, tad ar lauksaimniecības precēm šādu panākumu nebija.

Kā zināms, Baltijas valstis 1993. gadā noslēdza Brīvās Tirdzniecības līgumu. Līgums stājās spēkā 1994. gada 1. aprīlī, bet tikai 64

attiecībā uz rūpniecības precēm. Atsevišķu līgumu par Brīvo Tirdzniecību ar lauksaimniecības precēm Baltijas valstis parakstīja 1996. gadā, kas stājās spēkā 1997. gada 1. janvārī. Nemot vērā, ka Beniluksa valstis nekad nav spējušas vienoties par lauksaimniecības precēm, bet vēlāk bija spiestas pielāgoties EK lauksaimniecības politikai, tad Baltijas valstu sadarbība šajā jomā jau tagad ir vairāk panākusi nekā savulaik panāca Beniluksa valstis. Baltijas valstis īsā laikā ir pārspējušas Beniluksa valstu centienus.

Lai sasniegtu tālāku integrāciju tirdzniecības nozarē, bija nepieciešama tās politikas saskaņošana. Beniluksa valstu starpā tirdzniecības politikas saskaņošana sākās 1953. gadā, kas nozīmēja, ka brīvo preču kustību sāka attiecināt uz precēm, kuras ražoja citās valstīs. Sāka parādīties Muitas savienības izpausmes.

Lai panāktu Muitas savienību starp Baltijas valstīm, ir jālikvidē visas atšķirības attiecībā uz netiešajiem nodokļiem uz precēm ar izcelsmi dalībvalstīs un ir jābūt vienotai muitas likumdošanai. Konceptuāls lēmums par Muitas savienības nepieciešamību tika pieņemts valdību līmenī jau 1995. gada 13. februārī, bet lēmums parādījās minētājā rezolūcijas formā 1997. gada februārī. Ir arī apzināti nepieciešamie pasākumi mērķa realizācijai, kas saistās ne tikai ar triju valstu saskaņotu rīcību, bet arī ar nosacījumu izpildi, lai iestātos PTO un ES.⁴⁵

Kā minēts tajā pašā valdības vadītāju rezolūcijā, galvenais nosacījums Baltijas valstu Muitas savienībai ir Latvijas, Lietuvas un Igaunijas pievienošanās PTO. Rezolūcijas teksts ir šāds:

"Mēs vienojamies, ka Latvijai, Lietuvai un Igaunijai būtu jācenšas izpildīt nepieciešamos noteikumus, lai efektīvi vienotos Baltijas Muitas ūnijā. Galvenais noteikums būtu Latvijas, Lietuvas un Igaunijas pievienošanās Pasaules Tirdzniecības Organizācijai."

Ir cerības, ka PTO Igauniju un Latviju uzņems 1997. gadā. Skatoties, kā attīstās Lietuvas sarunas ar PTO, ir šaubas, ka to uzņems 1997. gadā. Izskanējušas cerības, ka Baltijas valstis varētu izveidot Muitas savienību līdz 1998. gada sākumam laikam nepiepildī-

sies. Taču nebūtu izslēgts iesākt Muitas savienību tikai starp Igauniju un Latviju, kurai pievienoties Lietuvai būtu iespēja mazliet vēlāk.

ES paplašināšana un Baltijas valstu uzņemšana ES kļūst arvien sarežģītāka. Process tika aprakstīts nodaļā par politisko integrāciju. Katrā gadījumā, Latvija neko nevar zaudēt, uzlabojot ekonomiku un integrējoties ar tuvākajiem Baltijas kaimiņiem. Paplašināt tirgu no 2,5 miljoniem iedzīvotāju uz 8 miljoniem uzreiz dod lielākas iespējas tirdzniecības jomā. Šajā ziņā ES paplašināšana ir neapšaubāmi devusi panākumus, tāpat kā Beniluksa valstu izveidošana šim valstīm piešķir lielāku nozīmi. Skatoties uz abiem šiem paraugiem – Beniluksa valstis un ES –, ir skaidrs, ka Baltijas valstu savstarpēja integrācija palīdzēs sasniegt Latvijas deklarētos ārpolitikas mērķus – pievienoties ES un NATO.

IV. BENILUKSA UN BALTIJAS VALSTU SADARBĪBA

Ir pats par sevi saprotams, ka Baltijas valstis, pārorientējoties uz rietumiem pēc neatkarības atgūšanas, ņemot vērā ģeogrāfisko situāciju, pirmām kārtām meklēja sadarbību ar tuvākajiem rietumu kaimiņiem. Centieni tikt uzņemtam Ziemeļu Padomē nevainagojās ar panākumiem, lai gan sadarbība "5 + 3" ietvaros (piecas Ziemeļvalstis un trīs Baltijas valstis) ir veiksmīgi pietuvinājusi abu valstu grupas. Toties sadarbība Baltijas Jūras valstu padomes ietvaros ir nesusi augļus, gan Eiropas Savienībai pievēršot lielāku uzmanību šim apgabalam, gan iesaistot Krieviju uz rietumiem orientētā sadarbībā.

Vēl nebija apritējis gads pēc neatkarības atgūšanas, kad sāka veidoties pirmie oficiālie sakari starp Beniluksa valstu un Baltijas valstu pārstāvjiem. Šo sakaru rezultātā 1992. gada 3. aprīlī Beniluksa valstu Ģenerālsekretariāts Baltijas valstu pārstāvjiem rīkoja semināru par Beniluksa valstu ekonomisko integrāciju. (Plašāka mēroga seminārs Višegrada valstīm notika Briselē 1992. gada oktobrī, kad daļēji piedalījās arī Baltijas valstu pārstāvji.) Ģenerālsekretariāta sagatavotajā kopīgajā preses ziņojuma projektā atsaucās uz iespējamo sadarbību, kas varētu palīdzēt Baltijas valstīm apgūt Beniluksa valstu pieredzi. Piedevām dokumentā parādījās atsauce uz iespējamu līgumu starp Beniluksa un Baltijas valstīm starptautiskajā autotransporta satiksmes jomā. Šādu līgumu arī parakstīja 1992. gada 11. jūnijā Atēnās, kad EK satiksmes ministru sanāksmes laikā Baltijas valstu Satiksmes ministriju pārstāvjus aicināja uz tikšanos ar saviem Beniluksa valstu kolēģiem. Līguma mērķis bija piešķirt brīvu pieejamību autotransporta satiksmes mašīnām Beniluksa valstīs un Baltijas valstīs.

Parlamentu sadarbība sākās mazliet vēlāk. Iepriekš minētais 1994.gada sadarbības līgums starp Baltijas valstu parlamentiem un valdībām pieminēja sadarbību ar Ziemeļu Padomi un Baltijas Jūras valstu padomi, bet konkrēti neatsaucās uz sadarbību ar Beniluksa valstīm (9.pants). 1994.gada 18.novembrī Baltijas Asamblejas deleģācija piedalījās konferencē Hāgā par godu Beniluksa valstu 50. gadadienai. Konferences tēma bija visai aktuāla, proti, "Mazo valstu loma un nozīme plašākās Eiropas sadarbības struktūrās". Baltijas Asambleja un Beniluksa Konsultatīvā Starpparlamentu Padome (BKSP) pieņēma kopīgo deklarāciju par parlamentu savstarpējo sadarbību. Tā paredzēja plašu sadarbību, kas ietvertu demokrātisko institūciju attīstību, likumdošanu, ārpolitiku, komunikācijas un citas jomas.

Gadu vēlāk, 1995.gada 8. un 9.decembrī, Baltijas Asamblejas pārstāvji piedalījās kārtējā BKSP sanāksmē. Šoreiz parlamentārieši pievērsa uzmanību Šengenas līguma jautājumiem. Tādējādi Šengenas valstu parlamentu pārstāvji (izņemot Francijas pārstāvjus, kas atturējās) pieņēma šāda paziņojuma tekstu :

(pārstāvji) "...uzskata, ka 1996.gadā vajadzētu uzsākt kopīgās konsultācijas starp Šengenas un Baltijas valstīm, lai izskatītu iespējamās sadarbības programmas, kas būtu vērstas uz ceļošanas procedūru atvieglojumiem nākotnē."

Šis priekšlikums attīstījās tālāk, kad Baltijas valstu Ārlietu ministru pārstāvji šo jautājumi apsprieda Tallinā 1996.gada maijā. Viņi vienojās par saskaņotu Baltijas valstu pieeju attiecībā uz vīzu atcelšanu ar Šengenas valstīm. Tātad darbs pie šī jautājuma acīmredzot rit uz priekšu, un vērā ņemams ir fakts, ka pēc Baltijas un Beniluksa valstu sadarbības norises notiek sadarbība ar plašāku (Šengenas) valstu grupu par ļoti konkrētiem jautājumiem.

BKSP sadarbība ar Baltijas Asambleju turpinājās arī 1996. gadā, kad Asamblejas Prezidija locekļi piedalījās BKSP kārtējā sesijā Luksemburgā 31.maijā un 1.jūnijā. Turpat notika kopīga apspriede ar Ziemeļu Padomes pārstāvjiem par sadarbību reģionu ietva-

ros Eiropā. Liela uzmanība tika pievērsta jautājumam par Beniluksa valstu sadarbības pieredzi kā paraugu Baltijas valstu vienoībai. Beniluksa valstis arī izrādīja interesi par Baltijas tranzīta politiku un banku sistēmu.⁴⁶ Tātad šie sakari parlamentārajā līmenī ir bijuši noderīgi kopīgo jautājumu apspriešanai.

Ņemot vērā, ka 1997.gadā Baltijas valstu sadarbība ieiet jaunā stadijā, ir saprotams, ka ciešāka sadarbība starp Beniluksa un Baltijas valstīm būtu vēlama. Pašreiz tas varētu attiekties tieši uz Baltijas valstu vajadzību uzzināt par Beniluksa valstu praktisko pieredzi ceļā uz lielāku ekonomisku integrāciju, pilnveidojot Muitas savienību.

Beniluksa valstis ir gatavas dalīties savā pieredzē ar jaunajām valstu grupām, kas kopš deviņpadesmito gadu sākuma ir no jauna parādījušās Eiropas brīvvalstu saimē. Tas ietilpst Beniluksa valstu nākotnes uzdevumos. Kā tiek apgalvots attiecībā uz Višegradu un Baltijas valstīm:

"Beniluksks raugās labvēlīgi uz sadarbību ar šīm valstīm."⁴⁷

SECINĀJUMI

Šodienas Beniluksa valstu savienības saknes ir meklējamas otrā pasaules kara laikā. Šodienas Baltijas valstu sadarbība varēja sākt veidoties pēc otrā pasaules kara beigām, bet Baltijas valstīm šis karš faktiski beidzās tikai 1991. gadā ar valstu neatkarības atgūšanu. Kara norises un tā sekas ir vienojoši apsvērumi, kas savā ziņā kalpo kā saikne Baltijas un Beniluksa valstu sadarbībai. Beniluksa valstu atbrīvošanās no vācu okupācijas jāva īstenoties 1944.gada iecerēm. Baltijas valstu atbrīvošanās kopā ar Padomju Savienības sabrukumu nozīmēja, ka Baltijas valstis atkal varēja pievērst uzmanību sadarbības veidošanai.

Lai gan kara notikumi rāda uz līdzībām, laiks ir darījis savu. Baltijas valstu sadarbība sākās pusgadsimtu pēc Beniluksa valstu sadarbības. Tālaika kara postījumi Beniluksa valstīs nav tas pats, kas ir padomju mantojums Baltijas valstīm šodien. Tas varbūt attiecas vairāk uz psiholoģiskām sekām Baltijas valstu sabiedrībās nekā uz fiziskām vai ekonomiskām sekām. Tāpēc šajā sakarā varbūt nav nevietā pieminēt bieži dzirdēto izteicienu, ka ir jānomainās vismaz vienai paaudzei, iekams Baltijas sabiedrības izviesies. Tajā pašā laikā Baltijas valstīm ir iespēja izmantot šo laika atstarpī savā labā. Ir iespējams izpētīt Beniluksa valstu sadarbību ar vēsturisku un analītisku aci un tādējādi uzzināt, kādi ir plusi, kādi mīnusi.

Ja ir pavadēns laika ziņā starp Beniluksa un Baltijas valstu sadarbību, kā ir ar telpu? Katras valsts ģeopolitiskais novietojums ietekmē tās vēsturi un politiku. Abu valstu grupu ģeogrāfiskais novietojums ir veicinājis sadarbību. Beniluksa valstis robežojas ar Vācijas austrumu pusē. Igaunijai un Latvijai ir austrumu robeža ar Krieviju, bet Lietuvas vienīgā robeža ar Krieviju ir dienvidos ar Kaļiņgradu. Šim apgabalam ir sava specifika gan militārā, gan ģeogrā-

fiskā ziņā. Tas ir atdalīts no Krievijas, jo starp Kaļiņgradu un Krieviju atrodas Lietuva un Baltkrievija.

Lai gan otrā pasaules kara priekšvakarā draudus Beniluksa valstīm no sava austrumu kaimiņa – Vācijas – varēja salīdzināt ar līdzīgiem draudiem, ko izjuta Baltijas valstis no Krievijas, šodien šāds salīdzinājums nav spēkā. Vācija vairs neapdraud citu Eiropas valstu suverenitāti. Šajā ziņā ES "tēvu" cerības ir attaisnojās, jo mērķis – pēckara gados ekonomiski sasaistīt Franciju ar Vāciju, lai starp šīm valstīm nebūtu iespējams izcelties karam, – ir sen jau sasniegts. Vārds "drauds" attiecībā uz Beniluksa valstīm, kā arī uz Baltijas valstīm faktiski ir nevieta. Šodienas apstākļos runa varētu būt drīzāk par "ievainojamību" (angl. *vulnerability*). Kā secina A. Ozoliņš savā rakstā "*Estonia, Latvia and Lithuania in the European Security Architecture*".

"Baltijas valstis atrodas ļoti augstā "ievainojamības" pakāpē attiecībā uz savu lielo kaimiņu."⁴⁸ Lai gan Baltijas valstīm tuvākajā laikā nav sagaidāma militāra agresija no Krievijas puses, tomēr paliek šī ievainojamības sajūta, ko iespaido ģeogrāfiskais novietojums. Beniluksa valstīm šādas "ievainojamības" sajūtas nav. Šeit ir vietā atkārtot L. Tindemana iepriekš minēto citātu, kas neapšaubāmi attiecas arī uz Baltijas valstīm, proti :

"Beniluksa valstīm ir jāuzņemas vienota nostāja NATO ietvaros. Mums ir tāda pati ģeostratēģiskā pozīcija."

Ģeogrāfiskais tuvums kopā ar līdzīgu vēsturisku pieredzi ir tie apsvērumi, kas ir palīdzējuši savstarpēji sasaistīt Beniluksa un Baltijas valstis savos sadarbības meklējumos. Tajā pašā laikā triju valstu ģeogrāfiskais novietojums ir arī faktors, kas ietekmē savstarpējās attiecības. Starp Beniluksa valstīm Nīderlandē esot izcēlusies ar zināmu intereses trūkumu attiecībā uz sadarbību ar saviem dienvidu kaimiņiem. Kā izteicās Beniluksa parlamenta priekšsēdētājs Dīsa (Dees) kungs, atklājot parlamenta debates par mazo valstu lomu Eiropas struktūrās 1994.gada novembrī:

"Fakts, ka Nīderlande vienmēr ir izturējusies nevērīgi pret Beniluksu".⁴⁹

Vai iemesls būtu tas, ka Nīderlande drīzāk ir vērsusi skatu uz tālākajām zemēm, uz savām bijušajām kolonijām un tirdzniecības-partneriem, tādējādi pagriežot muguru kaimiņiem?

Šķiet, ka Latvijai nebūtu pamata apgalvot, ka Igaunija vai Lietuva "ir izturējusies nevērīgi" pret pārējām Baltijas valstīm. Neapšaubāmi, ir bijuši grūti un sarežģīti brīži kopdarbībā, bet Latvija kā vidus valsts parasti ir centusies atrast kopsaucēju.

Izņemot Luksemburgas centienus vienoties ar Franciju 1919. gadā, Beniluksa valstis nav mēģinājušas piekopt ciešākas attiecības ar citiem tuvākajiem kaimiņiem uz Beniluksa valstu sadarbības rēķina. Vārbut to pašu nevarētu teikt par Lietuvu un Igauniju attiecībā uz Baltijas sadarbību. Šķiet, ka pēdējos gados Igaunijai valodas saites ar Somiju ir palīdzējušas ātrāk pārorientēties uz Eiropu. No Igaunijas valdības ir izskanējis apgalvojums, ka sakarā ar ES paplašināšanas gaitu nav pieļaujams izmantot ģeopolitiskos apsvērumus, lai bremsētu paplašināšanas procesu. Ir jāizmanto objektīvie kritēriji.⁵⁰ Savukārt Lietuva, sekmīgi nokārtojot agrākās domstarpības ar Poliju, mēģināja iekļūt NATO pirmajā palaišanas kārtā reizē ar Poliju.

Vēsturiskā skatījumā Luksemburgas ciešākas attiecības ar Beļģiju liecina, ka sadarbība divatā var tikpat daudz dot kā sadarbība trijātā. Beļģijas un Luksemburgas vienošanās 1921. gadā lika pamatus vēlākajai Beniluksa valstu sadarbībai. Tas notika tādēļ, ka Luksemburga neveiksmīgi mēģināja tvoties Francijai. Atšķirībā no Baltijas valstīm šodien, laikā, kad Beļģija un Luksemburga vienojās, vēl nebija sākušies mēģinājumi izveidot triju valstu sadarbību, iekļaujot Nīderlandi. Tomēr Beniluksa valstu pieredze liecina, ka sadarbība starp divām valstīm ir labs stimuls triju valstu sadarbībai.

Jau pirmskara gados Latvijai bija labākas attiecības ar Igauniju nekā ar Lietuvu, par spīti tam, ka latvieši, vismaz emocionālā līme-

72

nī, uzskatīja lietuviešus par "brāļu tautu". Latvija ar Igauniju parakstīja Pagaidu tirdzniecības un Muitas konvenciju, kā arī Aizsardzības līgumu 1923. gadā. Lietuvas sarežģītās attiecības ar Poliju Viļņas dēļ apgrūtināja triju valstu vienošanos līdz 1934. gadam, kad izveidojās Baltijas antante.

Arī 1997. gada pavasarī ir manāms, ka Latvijai ir labākas attiecības ar Igauniju nekā ar Lietuvu. Sekmīgi nokārtojās problēmas ar Igauniju par jūras robežu 1996. gadā. Teorētiski varētu būt vēl ciešāka sadarbība ekonomikas jomā starp Igauniju un Lietuvu, jo izskatās, ka, atšķirībā no Lietuvas, abas valstis varētu tikt uzņemtas Pasaules Tirdzniecības Organizācijā jau 1997. gadā. Ja tāda ciešāka sadarbība starp Lietuvu un Igauniju izveidotos, tad vienlaikus būtu jāmēģina piedāvāt Lietuvai iespēju tai pievienoties. Katrā gadījumā, panākt ciešāku integrāciju starp Igauniju un Lietuvu būtu labāk, nekā upurēt jebkādu integrāciju, piemēram, Lietuvas nevēlēšanās iesaistīties dēļ.

Raugoties uz Beniluksa valstu politisko sadarbību, izskatās, ka tā ir atguvusi savu agrāko nozīmi. Laika posmā pēc otrā pasaules kara un pirms sākās EK integrācija, Beniluksa valstu sadarbībai, kaut vai ar uzsvaru uz ekonomisko integrāciju, bija liela politiska nozīme. Šīs trīs valstis varēja piedāvāt jau gatavu paraugu EK izveidošanai. Tajā pašā laikā, "šīs trīs mazās valstis riskēja kļūt nespējīgas iesaistīties sadarbībā ar citām Rietumeiropas valstīm."⁵¹

Neapšaubāmi, integrācija EK valstu starpā kļuva svarīgāka nekā Beniluksa valstu integrācija. EK integrācija aizēnoja Beniluksa valstu integrāciju, taču tā nepadarīja Beniluksa sadarbību par nevajadzīgu. Pēdējo gadu politiskā pieredze liecina, ka šī politiskā sadarbība ir dzīvotspējīga. Kopīgais memorands ES Starpdalību konferencē un vienošanās par kopīgiem gaisa spēku izvietojumiem NATO ietvaros rāda, ka būtu pārāgrī norakstīt Beniluksa valstu politisko sadarbību, vai to nosaukt par *boulevard of broken dreams* ("lauzto sapņu bulvāri"), kā to ar zināmu pašironiju dara kāds holandiešu autors.⁵²

Beniluksa valstu pieredze, integrējoties ES, pierāda, ka mazu valstu grupas politiskā sadarbība palielina mazās valsts nozīmi un samazina draudus mazajai valstij kļūt dzīvot nespējīgai lielāku valstu saimē.

Liela politiska nozīme ir arī Baltijas valstu sadarbībai. Šī sadarbība un vienotība atmodas laikā piesaistīja pasaules uzmanību ar savu miermīlīgo pretošanās veidu. Baltijas valstu revolūcija ieguva nosaukumu "dziesmotā revolūcija". Tā spēlēja vēsturisku lomu Padomju Savienības iziršanā. Baltijas Asambleja un Baltijas Ministru Padome ir palīdzējušas nostiprināt reģionālo identitāti, tāpat kā plašākā sadarbība Baltijas Jūras valstu padomes ietvaros. Aizsardzības jomā BALTBAT ir devis ieguldījumu miera uzturēšanas procesā, kā arī popularizē priekšstatu par Baltijas valstu vienotību.

Tādējādi varētu droši apgalvot, ka arī Baltijas sadarbībai nedraud "lauzto sappu bulvāra" liktenis. Bet vai šīs trīs valstis varētu kļūt nespējīgas iesaistīties plašākā ES lokā? Vairs nevar runāt, kā tas bija Beniluksa valstu gadījumā, par triju valstu sadarbību sešu (Beniluksa valstis, Vācija, Francija un Itālija), deviņu (pievienojās Apvienotā Karaliste, Dānija un Īrija 1973. gadā), desmit (pievienojās Grieķija 1981. gadā), divpadsmit (pievienojās Spānija un Portugāle 1986. gadā) vai piecpadsmit (pievienojās Austrija, Zviedrija un Somija 1995. gadā) valstu vidū. Var runāt par trim mazām valstīm iespējamā divdesmit sešu – vai pat vairāk – valstu savienībā. Šādam apsvērumam vajadzētu kļūt par dzinējspēku Baltijas valsts ciešākai sadarbībai. Tam vajadzētu eventuāli mudināt uz meklējumiem sadarboties ar citām mazām valstīm. Nav izslēgts, ka paplašinātajā ES, Baltijas un Beniluksa valstu intereses varētu reizēm būt vienotas, piemēram, jautājumā par balsu vairākumu lēmuma pieņemšanas procesā. Tāpēc īpaši interesanta likās jau minētā Beniluksa valstu parlamenta konference 1994. gada novembrī ar nosaukumu "Mazo valstu loma un nozīme plašākajās Eiropas sadarbības struktūrās."

Laikā, kad ES nozīme un jēga nav plašakai Baltijas valstu sabiedrībai pazīstama, būtu vietā jautāt, vai Beļģija, Nīderlande un Luksemburga, integrējoties ES, kā arī savstarpēji, ir zaudējušas savu identitāti vai suverenitāti? Šķiet, ka savstarpēja integrācija un integrācija plašākā savienībā (ES) nav radījusi šo valstu identitātes vai suverenitātes iznīcināšanu.

Attiecībā uz identitāti, šķiet, ka maz kas ir zaudēts ar iepriekš aprakstīto integrāciju. Tāpat līdzšinējā attīstība ES integrācijas jomā nav varējusi apturēt katras valsts individuālo izaugsmi. Daži piemēri. Beļģija ir turpinājusi savus centienus savienot trīs kopienas vienā valstī. ES nav apturējusi Beļģiju izveidot federālu valsti. Savukārt Nīderlandes sekmīgā tirdzniecība un liberālā sabiedrība ir spējusi pastāvēt ar savu valstij īpašu raksturu citu ES dalībvalstu vidū. Fakts, ka Luksemburga kā ļoti maza valsts ir spējusi izdzīvot, gūt lielākus ekonomiskos panākumus nekā Beļģija un paturēt zināmu ietekmi lielo valstu saimē, pierāda, ka daudz kas ir iespējams.

Kas attiecas uz valsts suverenitāti, tad lieta kļūst sarežģītāka. Ja suverenitāte ietilpst lēmuma pieņemšanas procesā, tad ir skaidrs, ka ir viena pamatatzīrība starp Beniluksa valstīm un ES valstīm. Beniluksa valstis savus lēmumus pieņem vienbalsīgi. Turpretī ES dalībvalstīm Ministru Padomes līmenī pastāv iespēja lēmumus pieņemt, izmantojot tā saucamo kvalificēta vairākuma sistēmu, lai gan prakse rāda, ka, piemēram, divdesmit gadu laikā posmā starp 1966. un 1986. gadu, visi lēmumi tika pieņemti vienbalsīgi.⁵³ Jautājums par lēmumu pieņemšanu aktīvi aizsākts diskutēt 1996. gadā iesāktajā ES Starpvaldību konferencē, kas šajā sakarā izskata kvalificēta vairākuma sistēmu, *вето* tiesības un atturēšanos. Atrisinājumi neabšaubāmi ietekmēs mazo un lielo valstu attiecību dinamiku lēmuma pieņemšanas procesā.

Sarežģījumi attiecībā uz suverenitāti galvenokārt saistās ar šī vārda neskaidro nozīmi. Vērtējot pēc savas vēsturiskās pieredzes, dažas valsts vārdam "suverenitāte" piešķir atšķirīgu nozīmi.⁵⁴ Sa-

karā ar ES runa varētu būt par vienas demokrātiskas valsts daļēju varas vai autoritātes nodošanu citai instancei. Tā nav absolūtās varas nodošana. Skatoties uz ES integrāciju, šo procesu varētu raksturot par veidu "kā atvērtās sabiedrības nodibina institūcijas, lai palīdzētu atrisināt dažādas iepriekš neatrisināmas problēmas."⁵⁵ Nododot kaut vai mazliet varu, piemēram, lēmuma pieņemšanas jomā, valstij ir jābūt pārliecinātai, ka tā arī kaut ko iegūs. Tātad zaudējums tiek līdzsvarots ar ieguvumu, bet galarezultāts valstij ir pozitīvs.

Šo pašu principu – par ieguvumiem iepretī zaudējumiem – var attiecināt uz Beniluksa un arī Baltijas valstu sadarbību. Kā jau ievadā teikts, sadarbības dalībnieki sagaida, ka tie iegūs lielākus labumus salīdzinājumā ar iespējamiem zaudējumiem. Beniluksa valstis ir pierādījušas, ka sadarbība starp trijām mazām kaimiņu valstīm, lai cik tā arī sarežģīta, var dot labumus gan ekonomiskā, gan politiskā jomā. Beniluksa valstu savienība pasaulē ir pazīstama, taču tā nav dibināta uz Beļģijas, Nīderlandes vai Luksemburģas identitātes rēķina.

Beniluksa valstu ekonomiskās integrācijas paraugs rāda, ka šodienas savstarpējai ekonomiskajai integrācijai ir jānotiek, raugoties uz integrāciju Eiropas Savienībā. Fakts, ka Beniluksa valstu ekonomiskā integrācija bija ceļrādītājs ES integrācijai, ir vēsturiski nozīmīgs, bet neko konkrētu nedod Baltijas valstu šodienas vajadzībām. Taču Beniluksa valstu pieredze ekonomikas integrācijas jomā rāda, ka:

- ekonomiskā integrācija Baltijas valstu telpā tirdzniecības jomā dotu lielāku iespēju paplašināt tirdzniecību ārpus Baltijas telpas;
 - atšķirīgi ekonomiskie apstākļi nav šķērslis ekonomiskajai integrācijai;
 - praktiskā pieredze ar Muitas savienības ieviešanu būtu noderīga Baltijas valstīm.
- Lai cik noderīgs būtu Beniluksa valstu ekonomiskās integrācijas

paraugs, tomēr galvenais dzinējspēks Baltijas valstu sadarbībai atrodams drošības apsvērumos.

Nemot vērā gan "ievainojamības" pakāpi, gan Latvijas ģeogrāfisko novietojumu, Latvijas valsts ir apzinājusi, ka tā var daudz iegūt, sadarbojoties ar saviem ziemeļu un dienvidu kaimiņiem. Beniluksa valstu pieredze nav zemē metama.

Beigu beigās, kas varētu būt trapīgāks par Holandes sakāmvārdu: "Labāk, ka ir labs kaimiņš nekā draugs, kas atrodas tālu projām".

ATSAUCES

- ¹ *Harrison D.M.* The Organization of Europe, p.22.
- ² *Castelain M.F.* The Benelux Economic Union: A Pioneer in European Economic Integration, p.9.
- ³ *Whitaker's Almanach* 1996. – London: J.Whitacker & Sons Ltd.
- ⁴ *Bates S.* The Guardian. – 27 Dec. – 1996.
- ⁵ *Andersons E.* Latvijas vēsture: Ārpolitika 1920.–1940. – Daugava, 1982. – 645.lpp.
- ⁶ *Lieven A.* The Baltic Revolution (sk. secinājumus).
- ⁷ The Baltic States: Comparative Statistics. 1996. – Central Statistical Bureau of Latvia 1996.
- ⁸ Latvijas Ārlietu ministrijas preses pārskats // Die Welt. – 1996. – 27 dec.
- ⁹ Latvija pasaules politikā: iespējas un ierobežojumi. – R.: Latvijas Ārpolitikas institūts, 1995. – 12.lpp.
- ¹⁰ Autora saruna ar Nīderlandes vēstnieku Latvijā van Oldenu 1997.g. aprīlī Rīgā.
- ¹¹ *Gērmanis U.* Latviešu tautas piedzīvojumi. – R.: Jāņa sēta, 1990. – 89.,90.lpp.
- ¹² *Andersons E.* Latvijas vēsture: Ārpolitika 1920.–1940. – Daugava, 1982. – 266.lpp.
- ¹³ *Gērmanis U.* Latviešu tautas piedzīvojumi, 309., 310.lpp.
- ¹⁴ *Andersons E.* Latvijas vēsture, 278.lpp.
- ¹⁵ *Hidden J., Salmon P.* The Baltic Nations and Europe. – Longman, 1991, p. 96.
- ¹⁶ *Andersons E.* Latvijas vēsture, 278.lpp.
- ¹⁷ *Harrison D. M.* The Organization of Europe, p. 194 – 213.
- ¹⁸ Union Economique Benelux, Secretariat General Conseil de l'Union Economique. Note au Comite de Ministres, 4 dec., 1996.

- ¹⁹ Regards sur le Benelux, p.145.
- ²⁰ Note au Comite de Ministres, 4 dec., 1996.
- ²¹ Regards sur le Benelux, p.134.
- ²² Regards sur le Benelux, p.312.
- ²³ *Castelain M.F.* The Benelux Economic Union: A pioneer in European Economic Integration, p.15.
- ²⁴ *Vanderbroucke F.* Discours du Ministre Belge des Affaires etrangeres. A l'occasion du 50eme Anniversaire de la Creation du Benelux.
- ²⁵ Memorandum de la Belgique, des Pays-Bas et du Luxembourg en vue de la CIG.
- ²⁶ Autora saruna ar J.Bušertu (Busschaert) Beniluksa sekretariātā Briselē 1997.g. 22.janv.
- ²⁷ *Šķēle A.* Ar robežu – uz Eiropas Savienību // Diena. – 1997. – 19.marts.
- ²⁸ Latvijas Vēstnesis. – 1996. – 12.febr.
- ²⁹ Regards sur le Benelux, p.32.
- ³⁰ Regards sur le Benelux, p.82/83.
- ³¹ Regards sur le Benelux, p.86.
- ³² Regards sur le Benelux, p.365.
- ³³ Benelux Consultative Interparliamentary Council, 18 Nov. 1994. Analytical Report of the Conference of the Hague, p.3.
- ³⁴ NATO Review, Nov. – 1996, p.4.
- ³⁵ CSCE Helsinki Summit Declaration, 10 July – 1992.
- ³⁶ Reuter News Agency. – 14 March 1997.
- ³⁷ NATO Review, Nov. – 1996.
- ³⁸ Igaunijas, Latvijas un Lietuvas valdību vadītāju kopīgais paziņojums par Baltijas Ministru Padomes aktivitātēm ES integrācijas procesā.
- ³⁹ *Rozenbergs G.* Baltijas valstu muitas ūnija nebūs // Diena. – 1996. – 10. jūl.

- ⁴⁰ Latvijas, Lietuvas un Igaunijas valdību vadītāju rezolūcija par Baltijas Muitas savienību.
- ⁴¹ Latvijas Vēstnesis. – 1996. – 12.febr.
- ⁴² *Tihonovs J.* Ja nevar trīs, jāvar diviem // Diena. – 1997. – 7.febr.
- ⁴³ *Točs S.* Baltijas ūnija – ģenerālmēģinājums pirms ES // Diena. – 1997. – 28.febr.
- ⁴⁴ *Castelain M.F.* The Benelux Economic Union: A Pioneer in European Economic Integration, p.38.
- ⁴⁵ *Vītolīņš K.* Būt vai nebūt Baltijas muitas ūnijai? // Baltiskj Kurs. – 1996. – No.3.
- ⁴⁶ Latvijas Vēstnesis. – 1996. – 4.jūn.
- ⁴⁷ Regards sur le Benelux, p.364.
- ⁴⁸ *Ozoliņš A.* The Baltic States: Search for Security. – R.: Latvijas Ārpolitikas Institūts, 1996. – 78.lpp.
- ⁴⁹ Benelux Consultative Interparliamentary Council, 18 Nov. 1994. Analytic Report of the Conference of the Hague, p.2.
- ⁵⁰ T.Ilvesa runa Zviedrijas Ārpolitikas institūtā Stokholmā 1997.g. janv.
- ⁵¹ Regards sur le Benelux, p.88.
- ⁵² Regards sur le Benelux, p.89.
- ⁵³ *Harrison D.M.* The Organization of Europe, 41.lpp.
- ⁵⁴ *Harrison D.M.* The Organization of Europe, 194. – 198.lpp.
- ⁵⁵ *Harrison D.M.* The Organization of Europe, 201.lpp.

BIBLIOGRĀFIJA

1. *Andersons E.* Latvijas vēsture: Ārpolitika 1920. – 1940. – Daugava, 1982.
2. The Baltic States: Comparative Statistics, 1996. – Central Statistics Bureau of Latvia 1996.
3. *Bates S.* The Guardian. – 27 Dec. – 1996.
4. Benelux Consultative Interparliamentary Council, 18 Nov., 1994. Analytical Report of the Conference of the Hague. Role and Importance of the Small Countries in the Greater European Cooperative Structures.
5. *Castelain M.F.* The Benelux Economic Union: A Pioneer in European Economic Integration. – E.D.J. Kruijtbosch Bruxelles.
6. CSCE Helsinki Summit Declaration. – 10 July. – 1992.
7. Deklarācija par Ministru kabineta darbu // Valdības Vēstnesis. – 1996. – 12.febr.
8. *Ģermanis U.* Latviešu tautas piedzīvojumi. – R.: Jāņa sēta, 1990.
9. *Harrison D.M.* The Organization of Europe. – London: Routledge, 1995.
10. *Hidden J., Salmon, P.* The Baltic Nations and Europe. – Longman, 1991.
11. Joint Statement of the Heads of Government of the Republic of Latvia, the Republic of Estonia and the Republic of Lithuania on the Activities of the Baltic Council of Ministers in the Process of Integration into the EU. – Tallinn, 6 Febr. 1997.
12. Latvijas Ārlietu ministrijas preses pārskats // 1997. – janv.
13. Latvija pasaules politikā: iespējas un ierobežojumi. – R.: Latvijas Ārpolitikas institūts, 1995.
14. Latvijas Vēstnesis. – 1996. – 12.febr., 4.jūn.

15. *Lieven A.* The Baltic Revolution. – New Haven, London: Yale University Press, 1993.
16. Memorandum de la Belgique, des Pays-Bas et du Luxembourg en Vue de la CIG.
17. NATO Review, Nov., 1996.
18. *Ozoliņš A.* The Baltic States: Search for Security. – R.: Latvijas Ārpolitikas institūts, 1996.
19. *Postma A., Balthazar H., Brinkhorst L.J., Dumoulin M., von Kuitzki N.* Regards sur le Benelux. – Editions Racine, 1994.
20. Resolution of the Heads of Government of the Republic of Latvia, the Republic of Lithuania and the Republic of Estonia on the Baltic Customs Union. – Tallinn, 6 Febr., 1997.
21. Reuter News Agency, 14 March, 1997.
22. *Rozenbergs G.* Baltijas valstu muitas ūnija nebūs // Diena. – 1996. – 10. jūl.
23. *Szymborska W.* Nobel Lecture. – The Nobel Foundation, 1996.
24. *Šķēle A.* Ar robežu – uz Eiropu // Diena. – 1997. – 19. marts.
25. *Tihonovs J.* Ja nevar trīs, jāvar diviem // Diena. – 1997. – 7. febr.
26. *Točs S.* Baltijas ūnija – ģenerālmēģinājums pirms ES // Diena. – 1997. – 28. febr.
27. *Vandenbroucke F.* Discours du Ministre Belge des Affaires etrangeres. A l'occasion du 50eme Anniversaire de la Creation du Benelux.
28. *Vītolīņš K.* Būt vai nebūt Baltijas muitas ūnijai? // Baltijskij Kurs. – 1996. – No.3.
29. Union Economique Benelux, Secretariat General Conseil de l'Union economique. Note au Comite de Ministres. Concerne: Mise en oeuvre de la decision du Comite de Ministres concernant la cooperation future entre les pays de Benelux, le 4 dec., 1996.
30. Whitaker's Almanach 1996. – London: J. Whitaker & Sons Ltd.

Iespiests SIA "N.I.M.S.",
 reģ. nr. 000323173,
 Aspazijas bulv. 24-508, Rīga, LV-1050,
 tālr. 7225215.